

HUKUK MESLEĞİ

HUKUK MESLEĞİ VE MİSYON - VİZYON TARTIŞMALARINDA TARİHİ GERÇEKLİKTE GELECEK TASAVVURUNA SÜREÇ İŞÇİLİĞİ¹⁹⁴

GİRİŞ

İnsanlar yaşadıkları dönemin tartışmalarından ve yönlendirmelelerinden etkilenirler. Özellikle de yapıp ettiklerinin ve dünyayı etkileyen faktörlerin farkında olanlar, dönemsel tartışmalardan ve dünyanın yöneldiği/yöneltildiği yeni oluşumlardan daha fazla etkilenirler.

Günümüzde, küreselleşme adıyla oluşturulan dayatmalar, dini kaygıları ve dini anlayışın beslediği/belirlediği yaşam tarzını etkilemektedir. Çok dikkat çekici bu gelişmenin tarihi dayanaklarını görmezden gelmek, bugün yoğunluklu bir şekilde yaşadığımız olguyu görmezden gelmemize neden olabilir. Bu bakımdan, yaşam tarzlarımızı belirleyen önemli faktörlere değinmeden misyon ve vizyon tartışmasına girebilmenin mümkün olmadığı aşîkardır.

Dini inanışların toplumsallıktan arındırılıp bireyselleştirilerek, seçilmiş olduklarını vehmeden (en azından mesleki olarak – hukukçu, bürokrat, politikacı v.b) tipler oluşturulmakta ve tarihi süreçte yaşanan birçok olgu da es geçilerek(bir nevi tarih tekerrürü), tarihten ders çıkarılmadan, hatta benzeştirme yöntemiyle önce insanlar sekülerleştirilmekte, sonra da din Protestanlaştırılmaktadır.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Güncelleme 12 Mart.2019, 31.10.2021. Muharrem BALCI

¹⁹⁵ Tebliğ 2004 yılında yazılmış olup GENÇ HUKUKÇULAR HUKUK OKUMALARI GRUBU dersinde sunulmuş, BİRİKİMLER II’de yayınlanmıştır.

M. BALCI, “Hukuk Mesleği ve Misyon – Vizyon Tartışmalarında Tarihi Gerçeklikten Gelecek Tasavvuru Süreç İşçiliği”, BİRİKİMLER II,

<http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerII/90.pdf>

M. BALCI, *Müslüman Hukukçuyu Bekleyen Tehlikeler DÖNÜŞTÜRME PROJELERİ*,

<http://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/239.pdf>

İslâm dininin ve mensuplarının Protestanlaştırılma işlemi sadece ilahiyatçıları ilgilendirmiyor; kaçınılmaz olarak insanları, hakları ve görevleri konusunda bilgilendirmek isteyen toplumcu bireyleri ve toplulukları ve tabii ki hukukçuları yakından ilgilendiriyor. Bu ilgi zaman zaman misyon tartışmalarını da gündeme taşımaktadır. Zira birtakım görevleri üstlenmek durumunda olanlar, sürekli bir misyon taşıdıklarına inanmaktadırlar.

Misyon tartışmaları bireyleri sadece etik yönüyle ilgilendirmekte değil, aynı zamanda kimlik-kişilik ve işlevsellik yönüyle de ilgilendirmektedir. Bu çerçevede Hukukçular ve hukukçulardan oluşan topluluklar olarak bu tartışmanın dışında kalınamazdı. Uzunca bir zamandır başlatılmak istenen misyon tartışması nihayet hukukçularımızın gündemine gelmiştir.¹⁹⁶

Konuya ve tartışmaya katkı sağlamak amacıyla yaptığımız bu çalışmada, konunun daha iyi anlaşılması ve tartışmanın sınırlarının belirlenmesi için önce konunun işlenmesinde veri olarak aldığımız tanımlardan yola çıktık. Bu, *“bir konunun anlaşılması için mutlak surette maddenin atomik yapısının çözümlenmesi gerektiği”* gibi saplantısal bir gereksinimden kaynaklanmamıştır. Aksine konuyu işleyenin, konu ile ilgili kavramların içini nasıl doldurduğu, dolayısıyla konunun temel kavramlarından ve işaretlenen seçeneklerden hangi anlamıyla yararlandığının belirlenmesine yardımcı olmak için bu yöntem seçilmiştir.

Aslında konu başlığı gereği hukuk ve hukukçuluğun tarifi ve mahiyetinden yola çıkarak hukuk ve hukukçuluğumuzu masaya yatırmak öncelenebilirdi. Ancak özellikle hukukçuluk kavramı bir şekilde işlevselliği de içinde barındırdığından bu işlevselliği tanımlamaya ve prati-

¹⁹⁶ Tebliğin ilk yazımından sonra aradan geçen 17 yılda Türkiye’de çok değişiklikler oldu. Özellikle tek parti iktidarının getirdiği rehavetle Müslüman Hukukçuların gündeminden insan hakları, hukuk, yargı vb. konular/alanların yerini, geleceğe dair rızık endişesi ve bunun risk saplantısına dönüşmesi ile iktidar güzellmeleri aldı. Artık İnsan Hakları, Anayasa, İdare, Ceza, Genel Kamu, Tarih, Yakın Tarih, İslam Hukuku gibi başlıklar yerine, özel hukuk alanları, Rekabet Hukuku, Ticaret Hukuku, Fikri ve Sınai Haklar, Uluslararası Ticaret gibi konular aldı. (M. BALCI)

ze etmeye yarayan misyon ve vizyon kavramlarını önceleyerek ve açıklamalarını da yaparak, hukuk ve hukukçuluk kavramlarını irdelemeyi daha uygun bulduk. Bir başka ihtiyaç da yukarıda ifade ettiğimiz gibi, tarihi arka planı da olan ve bugün tartıştığımız konuların ana eksenini oluşturan Sekülerleştirme – Protestanlaştırma – Muhafazakârlaştırma olgusu çerçevesinde konuya yaklaşmak oldu.

Gerçekten de modernleşme ve protest yaklaşımın, kimliğimizi ve kişiliğimizi, ideallerimizi, gelecek tasavvurlarımızı, dolayısıyla işlevselliğimizi etkileyen büyük öneme haiz düşünce ve yaşam tarzı olduğunu varsayıyoruz. İdeallerimizi ve gelecek tasavvurlarımızı tartışma konusu yapmamamız gerektiğine inanıyoruz. Kendi ideallerini zamanla "mizah konusu" yapan Müslümanlar doğal olarak sonraki yıllarda Batı'nın Avrupa Birliği, liberal haklar, piyasa ekonomisi vb. gibi ütoplarının taşıyıcıları oldular.¹⁹⁷

Bu varsayım gereği bu çalışmada modernleşme olgusunun getirdiği olan Sekülerleş(tir)me–Protestanlaş(tır)ma–Muhafazakârlaştırma kavramları üzerinde durmaya çalıştık. Ancak, her tür sapmayı ve sapkınlığı modernizme bağlamaktan öte, gerçekçi bir yaklaşımla bireysel ve toplumsal sorumluluklarımızın nedenlerini araştırmada önemli gördüğümüz diğer fitri, dini ve dünyevi sapmaları araştırmaya çalıştık. Okumalarımızda ve özellikle de fonksiyonelliğimizin belirlendiği alanda, alanımızın inceleme konusu olarak hukuk ve siyaset adamları üzerinde durduğumuzun ve yaptığımız çalışmalarda –mümkün olduğunca tepkiselliğin dışına da çıkmaya çalışarak– kendimizce doğruları ve yanlışları işaretlemeye çalıştığımızın altını çizebiliriz. İşaretlemelerimiz bizi hem mantıksal hem de tarihi gerçeklik bakımından kimilerince tutuculuk olarak vasıflandırılacak sonuçlara¹⁹⁸ götürdü. Bu sonuçlar bize göre bireysel ve top-

¹⁹⁷ Mücahit GÜLTEKİN, *Posthümanist Savaş Döneminde Dindarlık ve İnsanlık*, <http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/tce/851.pdf>

¹⁹⁸ Hukuk Mantığını oluştururken tarihi gerçeklikten gelecek tasavvuruna yaptığımız yolculuğun, bir iman-amel bütünlüğü içinde olması gerektiğine olan inancımız, modern hukuk kısırlığından kurtulamamışlarca tutuculuk olarak algılanabilir. Ancak bizim de Müslüman Hukukçu Bilinci kapsamında öncülerimizden aldığımız bilgi ve cesaretle bir Hukuk Mantığı oluşturabileceğimizi gösterdi. Bkz. M. BALCI, *Hukuk Mantığı*, BİRİKİMLER I, <http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimler/83.pdf>

lumsal sorumluluklarımızda¹⁹⁹ kesinlikle misyon ve vizyon sahibi, aydın ve fonksiyonel hukukçu seçeneklerini tercihe yöneltti.

KAVRAMLAR

- ◆ Hukuk, Hukukçu
- ◆ Misyon, Vizyon
- ◆ Formasyon
- ◆ Ütopya
- ◆ Sekülerleştirme, Protestanlaştırma
- ◆ Muhafazakârlık
- ◆ Bireysellik, Toplumsallık
- ◆ Asketizm
- ◆ Pazifizm, Aktivizm
- ◆ Özgürlük
- ◆ Hukuksal Kriz, Hukuksal Pratik
- ◆ Yeni Oluş
- ◆ Süreç İşçiliği

Hukuk – Hukukçu

İnsan iki temel özelliği olan, bilgi edinme ve sosyal varlık olma özelliği sayesinde kendini ve çevresini tanır, uyum sağlar, kendini ve çevresini geliştirme ve değiştirme ihtiyacı duyar. Yaşamını devam ettirmek için araçlara muhtaçtır. Bu araçları sağlamak için de hemcinslerine muhtaçtır ve bu ihtiyaç ona toplumsallık özelliğini kazandırır. Toplumsallık, yaşamın bir düzen içinde devamı için bir gerekliliktir. Bu yüzden de toplum hayatının sürdürülmesi için in-

¹⁹⁹ M. BALCI, *Hak Arama Bilinci İçin BİREYSEL VE TOPLUMSAL SORUMLULUK*, <http://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/205.pdf>

sanın toplumsal özelliklerini devam ettirmesi gerekir. Yaradılmış olması nedeniyle de kendisini ve kâinatı yaratan Allah ile ilişkileri vardır.²⁰⁰

İşte insan bu toplumsallığının gereği olarak tabiatla, diğer insanlarla ve kâinatın yaratıcısı ile olan ilişkilerinde haklı-haksız, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerlendirmelerde bulunur. Değerlendirmeleri sonucunda kimi olay ve bu olaylara temel olan davranışları olumlar ve esas alır, düşünce ve yaşam sistemini bu değerlendirmeler ışığında devam ettirir; kimi değerlendirme sonuçlarını da olumsuzlukla nitelendirir, bunların yaptırımı tabi tutulmasını ister.

İnsanlar maddi anlamda benzer özelliklerde yaratılmış olmalarına karşın, düşünce ve eylem planında farklı özellikler gösterirler ve farklı amaçlara yönelebilirler. Bu farklılıklar, insanların yöneldiği bazı amaçlarda, sosyal hayatta olup bitenlerin farklılığını, hatta çelişikliğini de ortaya koyar. Örneğin, adalet idesi, sosyal ihtiyaçlara ve toplumda yararlı görülebilen her olguya aynen tekabül etmeyebilir. Toplumda pratik ihtiyaçlardan kaynaklanan sorunlara bulunan çözümler, adalet idesine ters düşebilir. Dolayısıyla insanın bu ilişkileri ve sonuçlarını düzenleme ihtiyacı, bu ilişkileri biçimlendirme ve bu ilişkilere görünür ve algılanabilir bir düzen vermeyi hedefleyen normları da ortaya çıkarmıştır. Bu normlar genel itibariyle hayatı ve kâinatı yaratan Allah'ın koyduğu kurallardan, özelde de beşerî ilişkilerden çıkarılan kurallardır. İşte ilahi veya beşerî tüm bu normlar bütününe hukuk demekteyiz.²⁰¹

O halde hukukun özet tarifini verirsek: *“Hukuk: İnsanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, adalete yönlendiren normlar bütünüdür”* diyebiliriz.²⁰²

Gerek kurumsal gerekse bireysel anlamda uğraş alanımız temel hak ve özgürlüklerin bilinmesi, korunması ve yaygınlaştırılması

²⁰⁰ İnsanın bireysel ve toplumsal özellikleri ile 3 tür (İnsanla – Kâinatla ve Allah ile) ilişkisi için Bkz: Kitabın 1. Bölümünde ilk Tebliğ. M. BALCI, *Hak – Adalet – Özgürlük - Meşruiyet Kavramsal Analiz*.

²⁰¹ M. BALCI, a.g.m.

²⁰² M. BALCI, a.g.m.

mücadelesidir. Bu mücadele içinde uyacağımız yegâne ölçü hukuktur. Uğraş alanımızda başarıyı yakalamak istiyorsak, başarının Allah'ın rızasını kazanmak olduğu gerçeğinden hareketle, Allah'ın insana doğuştan bahsettiği hakları ve insanların bu hakları temel olarak elde ettiği kazanılmış hakları bilinç düzeyinde kavramak ve anlatmak zorundayız. İnsana zaruri ihtiyacı anlatılmadığında onu kendi hakları için harekete geçirmek mümkün olmayacaktır. Anlatılabilmek için de hukuk formasyonu gereklidir. Çünkü anlatacağımız konu aynı zamanda hakkın aranması ve elde edilmesi anlamında hukuktur. Hukuk formasyonu ve gerekliliği hususlarına bir önceki bölümde **Her Türlü "Son" İçin Gerekli "Hukuk Formasyonu"** başlığı altında detaylı olarak yer verilmiştir.

Hukuk ve Misyon

Misyon sürekli bir amacı ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Sürekli amaç, kişinin veya organizasyonun neyi ne için, kim için ve nasıl yaptığını ve yapması gerektiğini ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla misyon terimi, kişi ve organizasyonların amaçlarını ve varoluş nedenlerini açıklar. Latince'de göndermek anlamına kullanılan "*missio*" terimi, Hıristiyanlığı yaymada kullanılmıştır. Bu yönüyle '*yayma*' amacını da ifade eder. Her din gibi Hıristiyanlık da dinin yayılmasını ve kıyamete kadar tüm dünyaya hâkim olmasını amaçlar. Ancak zamanla Hıristiyanlığın bu '*dini yayma*' anlamına kullandığı misyon terimi, bu misyonu üstlenmiş misyonerlerin dünyaya hâkim olma arzuları ile bütünleşmiş ve gelişmemiş toplumların eğitilmesi (sömürgecilik) anlamında kullanılmıştır.

Günümüzde bir kimseye veya bir kurula verilen özel görev anlamında da kullanılan misyon terimi, dinsel, bilimsel ve diplomatik bir görev yüklenmiş kimselerden oluşan kurullara da verilen bir addır. Görüldüğü gibi misyon, yüklenilmiş görevi ifade etmektedir. Gönüllülük esasına dayanan birlikteliklerde, örgüt üyelerini aynı amaç doğrultusunda ortak bilinç ve hedeflere ulaştırıcı ortak nitelikler oluşturmaya misyon denilmektedir.

Kültürümüzdeki güzel bir örnekle konuyu açabiliriz:

Ahilik gönüllülük esasına dayanan bir sosyal organizasyondur. Ahilik, kendine temel misyon olarak, ‘mükemmel fertler yetiştirmeyi’, ‘mükemmel topluluklara ulaşmayı’, ‘dünyayı düzene sokma yoluna yapışmayı’ ve bu şekilde “insanlara ve insanlığa hizmet” etmeyi belirlemiştir.²⁰³

Tüm bu özelliklerin Ahi teriminin “kardeşlik” anlamı ile bütünleştirilmesiyle bireysel ve toplumsal misyonun güzelliği ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda, misyonun sürekli bir amacı, bir kişinin veya organizasyonun neyi ne için, kim için ve nasıl yaptığını tanımlamak, ifade etmek için kullanıldığını, dolayısıyla kişi ve organizasyonların amaçlarını ve varoluş nedenlerini açıkladığını belirttik. O halde özellikle organizasyonların misyonunu belirlemede “amaçlar” başlığı ile yapılan düzenlemelerde mümkün olduğunca:

- Organizasyonun neyi, niçin ve nasıl başarmak istediğini,
- Sahip olduğu özellikleri,
- Başarının tanımlanmasını ve nasıl ölçülebileceğini,
- Organizasyon içerisinde nelere değer verildiğini,
- Kararlılık sembollerini, ortaya koymak gerekmektedir.

Organizasyon misyonuna ilişkin olarak bir örnek vermek gerekirse MAZLUMDER’in tüzüğünde Derneğin Amacı maddesi alıntılanabilir:

“İnsan haklarını, insan haysiyetiyle ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlandıran, bu sebeple de zulüm niteliği taşıyan; ekonomik, sosyal, hukuki, psikolojik, kültürel ve fiili her türlü engelin kaldırılması, zulme uğrayan başta insan olmak üzere bütün varlıkların doğalarının korunması amacıyla her türlü mücadeleyi vermektir.”

Kim tarafından, kime karşı yapılırsa yapılsın her türlü işkence, hakaret ve tecavüze karşı mücadele vermek; zalimleri ve zulmü teşhir etmektir.”²⁰⁴

²⁰³ Sultan Murad döneminde ortadan kaldırılan ve mensupları yeniçeri yapılan Ahilik daha sonra, Ahi Kurumlarının maddi manevi, bedeni ve fikri yönden tüzüğü sayılan Fütüvvetnamelerin esaslarına bağlı kalarak sadece esnaf kuruluşları haline dönüşmüştür. Bu esnaf kuruluşlarına da Loncalar denmiştir. (M. BALCI)

²⁰⁴ MAZLUMDER (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği) Tüzüğü, <http://www.mazlumder.org>

Bir diğer örnek olarak da Hukukçular Derneği'nin eski Tüzüğünde yazılan amacını verebiliriz:

Hukukçular Derneği'nin amacı:

*“Tabii Hukukun, sair hukuk sistemlerinin tarihi gelişimini tetkik, tespit ve mer'i hukuk ile mukayesesi hakkında ilmi çalışmalar yaparak **hukukun tekâmülünü sağlamaya çalışır.***

*İnsanlar arasında **ırk, din, dil, mezhep farkı gözetmeksizin mazlumların yanında olmak.***

Farklı alanlarda da olsa, aynı amaçlar doğrultusunda hizmet ifa eden kuruluşlar ile istişari beraberlikleri sürdürmek ve yardımlaşmak.

Bu kuruluşlar arasında sağlıklı iletişim kurmak ve karşılıklı ön yargıların ortadan kaldırılmasını temin edecek faaliyetleri organize etmek.

İnsan temel hak ve özgürlükleri ihlallerine karşı, insan haklarının kullanılmasında yardımcı olmak.

Üyeleri arasında mesleki dayanışmayı sağlamak.”²⁰⁵

²⁰⁵ Hukukçular Derneği'nin eski Tüzüğünde geçen 'Amaç' Maddesi, bu Tebliğin yazıldığı 2004 yılındaki halinden alınmıştır. Dernek Tüzüğü yenilenmiş web sayfasında yer almamaktadır. Derneğin misyonu yerine sadece Hakkımızda bölümü altında **Temel Felsefesi ve İlkeleri**'ne yer verilmektedir. <http://www.hukukcular.org.tr/hakkimizda/> (Erişim (Erişim 31.10.2021))

Koyulaştırılmış ifadeler Derneğin 2000'li yılların başında belirlenmiş misyonunu belirtirken, diğer kısımlar vizyon veya faaliyetleri anlatmaktaydı. Bu haliyle Hukukçular Derneğinin Tüzüğündeki 'Derneğin Amacı' maddesi, Derneğin amacı ile vizyonu (faaliyetleri) karışmış halde idi. Derneğin misyonunun yeniden yazılması gerekirken yeni halinde Hukukçular Derneği web sayfasında Temel Felsefesi ve İlkeleri bölümünde Derneğin amaç/misyonu belirtilmediği gibi, yazılanlar da Temel Felsefe ve İlke anlamına gelecek bilirmeler değildir. Hukukçular Derneği 51 yıllık (1970) tarihine uygun bir Tüzük yapmak, misyon ve vizyonunu bu kavram ve olguların gerçek anlamına uygun şekilde belirlemek zorundadır. <https://www.hukukcular.org.tr/hakkimizda/> (M. BALCI)

Hukukçular Derneğinin Yönetim Kurulu olarak 2000 yılında yaptığımız istişarede, “Derneğin bir hukuk üretim merkezi olarak mı, yoksa bir Avukat dayanışması olarak mı devamını düşünüyoruz?” sorusuna şahsım hariç, ağırlıklı görüş “Avukat dayanışması” olarak devamına karar alınmıştır. 2000 tarihinden sonra Hukukçular Derneği'nde görev almamamın bir nedeni de budur. 2000'den bu yana da Dernek herhangi bir hukuk üretiminde de bulunmamıştır. Yılda 1 sayı Dergi dahi yayınlamamıştır. Derneğin Kuruluşu bölümünde “Üyeleri içerisinde üniversite öğretim üyeleri, milletvekilleri, meclis başkanları, bakanlık yapmış ve halen bakanlık yapmakta olan hukukçular bulunmaktadır” şeklinde övünç kaynağı(!) sayılan ifadeler yer almaktadır. <http://www.hukukcular.org.tr/hakkimizda/> (Erişim 31.10.2021), M. BALCI

Konu hukuk ve hukukçuluk olduğunda bireysel ve kurumsal olarak amacımız, misyonumuz:

“Dünya ve Türkiye ölçeğinde hakların tanınmasına, kazanılmasına, hukukun ve hak arama bilincinin yaygınlaştırılmasına, adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılmasına, tüm bu yapılacak işleri gerçekleştirebilecek donanımda hukukçuların yetiştirilmesine çalışmak, bu yönde yapılan çalışmalara hiçbir ayırım gözetmeden katkı sağlamak ve bu çalışmaların sonuçlarının da teminatı olmak”²⁰⁶

olarak belirlenebilir.

Özetle: ‘Dünya üzerinde fitne ve fesattan eser kalmayınca kadar hak ve hukuk mücadelesi’, bir başka ifadeyle, “i’layı kelimetullah”.

İster bireysel, isterse toplumsal sorumluluk bazında olsun, hukukun yaygınlaştırılması için, hukukumuzda malik olma anlamında arzulan her türlü sonucun peşinde ve arayışında olan hukuk ve hukukçuluk misyonunu işaretlememiz gerekmektedir. İşaretlediğimiz bu seçenek, bizi her türlü kurumsal yapılanmanın kutsallığından daha ötelere, yapıların bizi sarmalamasından daha ileri misyonlara taşıyacaktır. Ancak tüm bu sıraladıklarımız için hukukçularımızda bazı belirtiler, görünümler, kısaca ‘cevherin cisimleşmiş’ hali olarak tanımlayabileceğimiz özelliklerin bulunması gerekmektedir. O halde vizyon kavramına geçebiliriz.

Hukuk ve Vizyon

Vizyon terimi de bireysel ve toplumsal bir anlama sahiptir. TDK, vizyonu ‘gösterim, uzak görüşlülük’ olarak anlamlandırmaktadır. Vizyon, “bir insanın, bir kurumun veya devletin, gelecekte yaşanabilecek muhtemel olumlu–olumsuz değişimleri görebilmesi, bunların yan tesirlerini kestirebilmesi, buna göre de hayatta kalabilmesi, başarılı olabilmesi veya rekabet gücünü artırabilmesi için, ileriye dönük plânlı ve sistemli bir şekilde çizdiği yöndür.”²⁰⁷

²⁰⁶ HUKUK VAKFI Tüzüğünde Amaç Maddesi, <https://www.hukukvakfi.org/amacimiz> (Erişim 8.3.2019)

²⁰⁷ Ali SEYYAR – Cihan Selçuk ÖZ, İNSAN KAYNAKLARI TERİMLERİ – ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, Değişim Yayınları, İst: 2007. s. 412

Bu anlamıyla vizyon, bireyin veya organizasyonun görünümünü ve tabii ki bu görünüm altında yatan temel felsefeyi ifade eder. İyi belirlenmiş bir vizyon, iki temel bileşenden oluşur: Birincisi, bireyin ve örgütün vazgeçilmez niteliklerini ortaya koyan çekirdek ideoloji; ikincisi ise, başarmayı ve yaratmayı düşündüğü arzularıdır. Olmak, başarmak ve arzulamak, değişmeyi ve ilerlemeyi gerektiren özelliklerdir ki, bunlar bireyin ve örgütün değişen yönünü ortaya koyar.²⁰⁸

Misyon olarak belirlenen değerler her hal ve şartta korunması gereken, vazgeçilmez değerlerdir. Mutlu bir gelecek tasavvuru, amaç olarak belirlenen hedeflere (misyona) ve bu hedefe nasıl ulaşılabileceğine dair donanıma (vizyona) bağlıdır. Dolayısıyla misyon ve vizyonun net olarak tanımlanması ve şekillenmesi gerekir. Bir başka deyişle misyon belirlemekle hedef/amaç anlaşılabilir, vizyon kuşanmakla/donanımla da ulaşılabilir ve gerçekleşebilir olarak ortaya konmalıdır.

Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yine Ahilik örneğini kullanacağız. “*Kardeşim*” anlamında olan “*Ahi*” kelimesini örgütün adı kabul eden bir anlayışın vizyonu, “*hep birlikte büyük hedeflere yürümek*” mantığına dayanır. Bu vizyon, örgütü ileriye yönelten yol gösterici bir ışıktır.²⁰⁹

Ahiler, misyonlarını yerine getirebilmek için önce kendilerinin mükemmel olmaları gerektiğini kabul ederler. İnandırıcı olmak ve hizmet edebilmek için bu gereklidir. Ahilerin vasıfları Ahiliğin tüzüğü sayılan Fütüvvetnamelerde²¹⁰ belirlenmiştir. Buna göre Ahi:

“Hıyu güzel, namaza devamlı, infak eden, babasına ihsanda ve itaatte bulunan, komşusunu ağırlayan, eline geçeni veren, işlerini güzelleştiren, sözlerinde doğru olan, ameli salih, sır saklayan, ahde vefalı, sevgiye riayet eden, doğruluk ve şeffaflık ilkesiyle muamelede bulunan, yalamı ve rıyası olmayan, helal kazanç peşinde olan, harama bakmayan, halka ihsan eden, kendisinden ayrılanları dolaşan, ona vermeyene veren, zulmedeni bağışlayan, kötülük edene iyilik eden, şeriata bağlı, kardeşlerinin haklarını eda eden, komşularına karşı müsamahada bulunan, ihsanlarla keremler eyleyen (cömert), kendilerinden uzak olanı soran, yakındakini dolaşan, hastayı ziyaret edip halini hatırlamı soruşturan kişidir.”²¹¹

²⁰⁸ <http://www.ahilik.gen.tr/>

²⁰⁹ <http://www.ahilik.gen.tr/>

²¹⁰ Ahmet Yaşar OCAK, *Fütüvvetnameler*, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=130265> (Erişim, 8.3.2019)

²¹¹ <http://www.ahilik.gen.tr/>

Ahinin üç şeyi bağlanır, üç şeyi açılır:

Gözü, haram olan şeylere; ağız, günah olan sözlere; eli, zulümlere bağlanır.

Kapısı, konuklara; kesesi, kardeşlerden ihtiyacı olanlara; sofrası, bütün açlara açılır.²¹²

Ahilik vizyonunu oluşturan temel bileşenlerden birisi de '**tasarlanan gelecek**'tir.²¹³ Tasarlanan gelecek, örgütün hedeflerini ifade eder. Bunun için örgüt her üyesine, bir meslek dalının yanı sıra, toplumsal değerlerle ilgili eğitim verilmesini amaçlamıştır. Meslek sahibi olmayan bir Ahi tasavvur edilemez. Her fert becerisine göre bir mesleğin maharet ve hünerlerini kazanır, iş sahibi olur ve sosyal hayata katkı sağlar. Mesleği olmayanın başkalarına faydası olmaz. Toplumun mutluluğu ve gücü, ancak her bireyin bir meslek sahibi olarak toplumsal hayata katkı sağlamasıyla mümkündür.

Şimdi akliselim Ahilik örneğini hukukçulara uygulamaya kalkarsa yararlı bir örnekleme yapmış olacaktır. Zira önümüzde ilkeleri belirlenmiş, yaşanmış bir misyon ve vizyon sahibi bireyler, meslek örgütleri, sivil-bağımsız-gönüllü zeminler, dernek-vakıf şeklinde örgütlenme örnekleri bulunmaktadır.

Günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar da benzer sonuçlara ulaşmaktadır. Aklın yolu bir olduğuna göre, sonuçlar da birbirinden uzak olmasa gerektir.

Organizasyonlarda etkin vizyon oluşturulması konusunda araştırmalar yapan Tom Peters'e göre vizyon,

*"Vahşi ve fırtınalı bir denizde kullanılan bir pusula gibi olmalıdır. Eğer çevresindeki gelişmeleri dikkate alamaz ve uyum gösteremezse pusula gibi değerini kaybeder."*²¹⁴

Yine Tom Peters, organizasyonlarda etkin vizyon oluşturulması konusunda sekiz ilke belirlemektedir. Peters'e göre 'Etkin Vizyon':

²¹² <http://www.ahilik.gen.tr/>

²¹³ Ahmet Yaşar OCAK, a.g.m.

²¹⁴ CAN AKTAN, Organizasyonlarda Vizyon, Misyon, Değerler ve Ahlak Bildirgelerinin Oluşturulması İçin Değişim İlkeleri, <http://www.canaktan.org/yonetim/yeni-yonetim/vizyon-yonetimi.htm> (Erişim, 8.3.2019)

- ❶ İnsanların davranışlarını etkileyebilecek,
- ❷ Açık ve başarıyı kamçılایıcı,
- ❸ Mükemmeli arayan,
- ❹ Katı kuralları değil, esnekliği içeren,
- ❺ İstikrarlı ve sürekli yeniliklere açık,
- ❻ Çalışanlara yetki devretmeyi amaçlayan,
- ❼ Geçmişı şerefle anan, geleceğe hazırlanan,
- ❽ Mükemmeli aramayı amaçlayan, özelliklerde olmalıdır.

Organizasyonlarda vizyon oluşturmak için bir vizyon bildirisi oluşturulması gerektiğini ifade eden Murgatroyd/Morgan'a göre de dokuz ilke söz konusudur:

- ❶ Başarı için iddialı olma.
- ❷ Açık ve anlaşılır olma.
- ❸ Hatırlanabilir olma.
- ❹ Katılımcı özellik.
- ❺ Değerlere önem verme.
- ❻ Görsel olma.
- ❼ Mobilize etme.
- ❽ Rehberlik etme.
- ❾ Tüketici²¹⁵ ihtiyaçları ile alakalı olma.²¹⁶

Vizyon belirleme anlamında örnek olarak Tüketiciler Birliği Derneği Tüzüğünden bir alıntı yaparsak, Tüketiciler Birliği'nin vizyonu:

²¹⁵ Hukukçular için de "hukuktan medet umanlar ve organizasyonlar".

²¹⁶ Can AKTAN, a.g.m.

“Türkiye'nin en büyük ve etkin olan demeklerinden biri olan örgütü, kısa vadede bu coğrafyanın en çok şubesi ve üyesi olan, daha güçlü altyapıya sahip, yoğun bilgi hizmet alanları olan ve küresel alanda çalışma gerçekleştiren uluslararası etki gücüne sahip örgütlerinden biri durumuna getirmek”

olarak belirlenmiştir.²¹⁷

Buraya kadar anlatılarımızın ve belki de idealize etmek olarak tanımlanabilecek öngörülerimizin, **bildik tanımıyla ütopya olmadığını** da ortaya koymamız gerekmektedir. Bunun için de ütopya üzerinde durmamız gerekli. Nedir ütopya? Ütopyanın hukukçular bakımından ve hukukçulara izafe edilebilecek anlamı nedir?

Ütopya

Yunancada *utopia*, gerçekleşmesi mümkün olmayan ideal, ya da gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce (TDK) anlamındadır. Her insanın ütopyası olduğunu varsaymamızdan hareketle biz ütopyayı gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesine endeksleyerek değil, bizzat ütopyanın varlığına ve bunun insanın yönlendirilmesindeki katkısına bakarak değerlendireceğiz.

‘Neden ütopya terimini bu çalışma içinde kullanma gereğini duyduk?’ sorusunun kestirme cevabı, olumlu olumsuz, hayal veya gerçek herkesin bir ütopyası ve varmaya çalıştığı önemli bir hayat gayesi (belki de garantisi) olduğu içindir. Zira terimin tarifinden ve yaşanmışlığından (en azından kendi nefsimizde) da anlaşılacağı üzere ütopya, gelecek zaman için bir öngörüdür, bir umuttur. Bu bazen bir yaşanmışlığa (tarihi gerçekliğe), bazen de tamamen bir hayale (sadece geleceğe dönüklük) dayanır.

Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamaktır. Yani mevcut durumu olumsuzlayarak geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur. Bu açıdan bakıldığında her insanın bir ütopyası vardır. İnsan ütopyadan soyutlanamaz. Yaşayabileceğimizi var saymasak bale, gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, do-

²¹⁷ <http://www.tuketiciler.org> (Artık bu siteye ulaşamıyor)

layısıyla uğrunda mücadele ettiğimiz bir dünya. Biraz önce belirttiğimiz gibi izdüşümleri geçmişte veya gelecekte olan bir dünya tasavvuru.

İnsan düşüncesinin üretimi açısından bakıldığında da insanların ortaya attığı her ideoloji bir gelecek tasavvuru kurar. Bu tasavvur ütopyanın niteliği itibariyle ya geçmişte yaşandığı varsayılan bir gerçekliğe veya bir yeryüzü cennetine yahut da örneğin, gelecekte yaşanacak sınıfsız bir toplum özlemine dayanır.²¹⁸

İnsanoğlunun yakın tarihte aydınlanma felsefesinden peydahladığı pozitivizmin metafizikten ve kutsaldan arındırılmış dünya cenneti ütopyası, sadece Batı'nın kendi dünyasında sınırlı fakat tehlikeli sonuçlar vermiş ve Batı geleceğinden korkmaya başlamıştır. Ütopyanın doğduğu Batı'da bu korku, *distopyanın* da doğumuna yol açmıştır. Ütopya, "*gerçekte mevcut olmayan, tasarlanmış olan ideal toplum şekli*" anlamı taşır. Gerçek hayatta olamayacak kadar güzel, aslında olmayan, tasarlanmış ideal toplum ve devlet şeklidir. Distopya ise ütopyanın tam tersi bir toplum şeklidir. Ütopyada mükemmel bir gelecek tasavvur edilirken distopyada baskıcı bir toplum, totaliter bir yönetim, karanlık bir gelecek, umutsuz bir yaşam vardır ve distopya her zaman ütöpik toplumlar için tehlikeli olmuştur. Ütopya da distopya gibi bugünü değil geleceği anlatır. Ütopya bugün gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkânsız olan tasarımları açıklar; özendirici ya da istenilen niteliktedir. Distopya ise tüm hayatı gözlem altında olan, düşünmesi, üremesi, aile kurması yasak, şiddet sarmalında bir hayatın devam ettiği korku dolu bir dünyadır.

Ütopyada sefiller ve yoksullar toplumdan ayıklanırken, devlet çok az yasayla yönetilir. Savaşlar yok denecek kadar azdır, bütün

²¹⁸ "Ben bu cömert sofraya birlikte oturmamızın her zaman özlemini çekmişimdir. Doğa bize birçok nimetler veriyor, biz ise bundan eşit yararlanmıyorduk. Bir bölümü açlık çekerken, kimileri döke saça yiyordu. Hemen hiçbir saf dinleyici bundan komünist olduğumu çıkaramazdı ama sınıf güdülerini güçlü bir davayla, komünist olduğumu şıp diye anlamıştı". (...) Doğanın cömert sofrasına birlikte oturulmasından, sınıfsız bir toplumdan yanayım." Zeki SARIHAN, Yoksa Ben Bir Komünist miyim?

<http://ahmetsaltik.net/tag/sinifsiz-bir-toplum/> (Erişim, 8.3.2019)

dinlere hoşgörü ile yaklaşılır. Distopyada ise sonu gelmeyen savaş, şiddet ve yıkımlar, dinsiz ve temelsiz bir toplum vardır. Makineleşen insanların duygu, düşünce ve değer sistemleri ile yok olmuş, insan özgürlükleri hiçe sayılmış, baskıcı devlet tüm gücü elinde toplamıştır.

Ütopya fikrinin kurucularından Platon'un meşhur "mağara metoforu", iki uç gelecek tasavvuru arasında kalan Batı insanı ve dahi günümüzdeki insanlığın halini çok güzel yansıtır. Platon "Mağara Metoforunda"²¹⁹, mağarada insanlar zincirlerle sabitlenmiş bir halde sadece karşısındaki duvarı görebilecekleri şekilde, sağa sola dönmeden oturmaktadırlar. Mağaradaki bu insanlar sadece karşısındaki duvardan geçen imgelerin duvardaki yansımalarını görmek-

²¹⁹ Platon'un Mağara Metaforu, Bir başka anlatım için Bkz:

Platon, "Devlet" adlı kitabının VII. bölümünde geçen benzetmesini şöyle anlatır; Yer altında bir mağara tasarla. Mağaranın kapısı bol ışıklı bir yola açılıyor, ama mağarada oturan insanların kolları, boyunları ve bacakları zincirlerle bağlanmış, sırtları da ışığa çevrilmiş; öyle ki sadece karşısındaki mağara duvarını görüyorlar, başlarını arkaya çeviremiyorlar, kendilerini bildikleri andan beri de burada böylece oturmaktalar.

Düşün ki, sırtlarının arkasındaki ışıklı yoldan bir sürü nesne geçiyor, ışık bu nesnelere mağaranın duvarına yansıtıyor. Şimdi bu adamlar sadece mağaranın duvarına yansıyan hayalleri görebilirler, o hayalleri meydana getiren gerçek nesnelere göremezler, değil mi?

Demek ki, bu adamlar birbirleriyle konuşabilselerdi duvarda gördükleri hayallere birtakım adlar vereceklerdi, çünkü bu hayalleri gerçek sanmaktadırlar. Bu adamların gözünde gerçeklik, asıl gerçeklerin duvarda yansıyan hayallerinden ya da gölgelerinden başka bir şey değildir.

Şimdi bu adamlardan birinin zincirlerini çözüp ayağa kalkmasına ve başını asıl gerçekliklere çevirmesine izin verelim. Gözleri bol ışıktan kamaşır ve asıl gerçeklikleri göremezdi, değil mi? Dahası, kamaşan gözlerini yeniden duvara çevirirdi ve duvardaki hayallere rahatlıkla bakardı. Ama gözlerini yavaş yavaş alıştırarak asıl ışığın kaynağına da pekâlâ bakabilirdi. İşte o zaman arkadaşlarıyla gördüğü şeylerin birer hayalden ibaret olduğunu, asıl gerçeklerin şimdi gördükleri olduğunu anlayacaktı.

İşte, sevgili Glaukon, gözümüzle gördüğümüz bu dünya o mağaranın duvarıdır, arkasındaki ışığa bakabilen insan da duyu gözünü akıl gözüne çeviren bilgedir... Ali Özcan DEMİR, *Platon'un Mağara Metaforu*,

<https://aliozcandemir.wordpress.com/2013/08/17/platonun-magara-metaforu/>
(Erişim, 8.3.2019)

te, başka bir yere bakamadıkları için hatta mağarada bile olduklarını bilmedikleri için tek gerçekliğin bu gölgeler olduğunu düşünmektedirler. Bir zaman sonra bu insanlardan birkaçı zincirlerini gevşetip karşılardaki duvarın dışına da bakmaya başlarlar. Görüş açısı genişleyen bu insanlar artık, yegâne gerçeklik olarak düşündükleri duvara yansıyan imgelerin aslında arkalarındaki bir ateşin önünden geçen insanlar ve insanların taşıdıkları nesnelere gölgeleri olduğunu anlarlar ve böylece mağarada olduklarını da fark ederler.

Daha önce yegâne gerçeklik olduğunu düşündükleri şeyin aslında bir yansımadan ibaret olduğunu, bir şekilde mağaranın dışına çıktıklarında ise mağaradaki ateşten çok daha parlak olan güneşin parlaklığı onları geçici olarak körleştirir. Geçici körlük ve şaşkınlık ile mağara dışında da bir hayatın olduğunu anlayan ve artık akletmeye başlayan insanlar, etraflarındaki şeylerin gölgesini görüp, bu âlemde varolan her şeyin ve bunları görmeyi mümkün kılanı fark eder ve özgürlüğüne kavuşur. Fakat içeride hala zincirlerine bağlı insanların olduğunu da unutmazlar.²²⁰

Aklı her şeyin önüne koyan ve henüz Türkiye toplumu ve dünya Müslümanları için çok yakın bir tehlike arz etmeyen pozitivist yaklaşım, Batı için bir Nuh Tufanı mahiyetini almıştır.²²¹ Gerçekten de tanrı mertebesine de çıktıktan sonra, bir başka ifade ile ilahi(!) kibre ulaştıktan sonraki merhale hakkında hiçbir ütopya ve öngörü belirlenmiş değil. Şimdilerde bizim dünyamıza da dayatılan gelecek kaygısı ve tufan ister istemez insanımızda bir gelecek endişesi oluşturmaktadır. Bu gelecek endişesidir ki, zaman zaman en yakınımızdakileri bile gelecekle ilgili öngöründe bulunmaktan, bir '*gelecek tasavvuru oluştur-*

²²⁰ Distopya hakkındaki açıklamalar, Av. Aybüke EKİCİ'nin görsel sunumundan ve bizzat kendi elinden yararlanılarak yapılmıştır. M. BALCI

²²¹ "Posthümanizm, insanı merkeze alarak yapılan bu yolculuğun artık sonuna gelindiğine işaret ediyor. Artık ne "barbar" olan insan düşmandır, ne de "öteki insanla" uzlaşmak zorunluluğu vardır. Posthümanist dönemde rakip (pek çok kişi için hayali ya da anlamsız gelse de) çoktan ilan edilmiştir bile: "İnsan." (...) "Yaratılışa hükmetme" gücünü elinde bulunduranlar o tahtta kalmaya devam edecekler, bir farkla: İnsan olarak değil, yaratılışa hükmedebilen bir "tanrı" olarak." Mücahit GÜLTEKİN, a.g.m.

Ve Batı insanı ütopyasına ulaştı, tanrı(!) oldu. M. BALCI

mak'tan alıkoymaktadır. Özellikle 1980 sonrası Özalizm felsefesi burada çok etkili olmuştur. Artık Dev-Genç yerine Sev-Genç düşünce ve eylemselliği hakimdir. Yenilerde de 2. Menderes Dönemi vak'ası bu endişeleri artırmaktadır. 2002'den itibaren Muhafazakâr demokrattıktan sonra, Reisçilik rüzgârı tüm ütopyaları ve gelecek tasavvurlarını elden almış, gelecek, ölümlü bir kulun akıbetine endekslenmiştir. Bir yeni karikatürde iki genç bir nehir kenarında oturmaktadır ve biri diğerine sormaktadır: “Söylesene, Reisten sonra hayat var mıdır?” Bunca gelecek kaygısı; Batı insanının tanrılaşması(!) karşısında, Müslümanların ümitsizlik ve işlevsizliğini işaretliyor.

Evet, kimilerimiz için gelecek belirsizdir, o halde bu belirsizlik içinde ucu görünmeyen bir delikten geçmenin anlamı yoktur. İşte bu önermenin temelinde bir misyonsuzluk (amaçsızlık), aynı zamanda distopya yatmaktadır.²²²

Geçmişinde tüm insanlığa ışık dağıtan Asr-ı Saadet uygulamaları bazılarımız için anlamını yitirmiştir. Hatta geçmişle ilgili dövünme öyle bir hal almıştır ki, amiyane ifadesiyle eski düşünce ve eylemselliğin masaya yatırılmasında bir *'bağırsak temizliği'*nden bahsedilir olmuştur. Geçmiş tecrübelerin (tarihi gerçekliklerin) bu tarz süfli terimlerle ifade edilmeye çalışılması, bu tanımlamaları yapanların bizzat kendinden menkul kerametleriyle ortaya koydukları amellerinin, aslında kronik 'yaşanmış kirliliği' olduğu gerçeğini örtememektedir.

Oysaki günümüzün genç ve orta kuşaklarını oluşturan insanımızın mevcut durumun günahında payı pek fazla değildir. Ancak ayıkmadığında günahının olacağı ve artacağı, günaha ortak olacağı tartışmasızdır. O halde pozitivistler gibi geleceğimizi karanlık görüp nihilist inançlara garkolmak veya protest inançla tanrılaşmak yerine,

²²² “İnsanın ruhunda cereyan eden dram ‘yaratıcı deha’nın, toplumsal ütopya da ‘sonsuz umut’un tetikleyen dinamizmidirler. Dram yaşamayan ve ütopyası olmayanlar tarihin öznesi olamazlar. Bir insanda yaratıcı zihnin uyanması için içe doğru ‘dram’ ve dışa doğru ‘ütopyadan’ başka üç şeyin daha olması gerekmektedir; 1) Oluş ve akış üzerinde “sessizce” ve ‘derinlemesine’ bilgi sahibi olmak, düşünmek. 2) Kendine ait bir parçanın seni sürekli izlediği hissi taşımak 3) İlhamını hayattan ve tabiattan almak.” İhsan ELİAÇIK, “Yeniden Doğuşun Rüyası DRAM VE ÜTOPYA. Yarın Dergisi, Nisan 2003.

tecrübî birikimi önemseyerek geleceğe bakabiliriz. Geçmiş çok geride görünebilir, fakat '**ölçülebilir**'dir. Buna karşılık, gelecek ne kadar uzaktadır ve ne kadar ölçülebilir, bu meçhuldür. Belki çok yakındır. Belki çok uzaktır, ancak yoluna ray veya merdiven döşenebilir. Geçmişle geleceğin mesafelerini kıyaslamada en önemli unsur '**görülebilir**' değildir. Tarih görülebilmekte ve ölçülebilmektedir. Gelecek ise yaşanabilecektir. Belki tarih tekerrür ederek yaşanabilecektir.

Kaldı ki tarihi yazan da bizleriz, yaşayan da...

"...hatırlama gelişmiş ve medeni halklarla, geri kalmış ve ilkel halkları birbirinden ayıran şeydir. Medeni halkların anıları vardır. Önemli şeyleri hatırlayan halklar, tarih dediğimiz şeye sahip olurlar." (Aliya)²²³

Geçmişte, geleceğe dair izdüşümlerimizi bulduğumuzda, şayet farklılaşmış isek yapılacak iş kendimizi değiştirmek olacaktır. Bu değişimi 'donanım sahibi olmak' olarak da okuyabiliriz. Geleceğin görünemezliği bizim ütopyamızın daralmasına, ortadan kalkmasına neden olmamalı, aksine ütopyamız yaşanmış bir tarihi gerçekliği işaretlemektedir. Belki de yapılacak iş gelecekle geçmiş arasındaki köprüyü kurabilmektir. Burada, bu görevde en fazla ihtiyacımız yine yukarıda kavramsal olarak irdelediğimiz misyon, vizyon, formasyon ve benzeri kavramlar ile hukukun en temel 4 kavramları olarak, hak – adalet – özgürlük – meşruiyet kavramları olacaktır.

O halde, yani bütün bunları bildiğimiz ve gördüğümüz halde, bizi, insanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, bu amaca (adalete) yönlendiren normlar bütününe(hukuka) hâkim olan hukukçuları ve siyasetçileri bu işten alıkoyan faktörler nelerdir? Herkesin bilebildiği ve tanımlayabildiği birçok faktör olabileceği gibi, bizi en çok meşgul eden ve dayatılan modernleşme olgusunun sonuçlarından yola çıkarak belirleme yapabiliriz. Bu belirleme elbette ki kişisel olarak en fazla hesaba kattığımız ve dönemselsel olarak yarın bir başka şekilde gündemimize gelebilecek olan '**dönüşüm projeleridir**'. Ve bu projelerden en çok etkileyenin Sekülerleştirme, Protestanlaştırma ve Muhafazakârlaştırma olduğunu söyleyebiliriz.

²²³ Aliya İzzet BEGOVİÇ, "KONUŞMALAR", s. 88.

DÖNÜŞTÜRME PROJELERİ

Sekülerleştirme – Protestanlaştırma – Muhafazakârlaştırma²²⁴

Sekülerizmin akli dini bağlardan arındırarak insanı görece vicdanlara mahkûm etmiştir. Hıristiyanlığın/Kilisenin Tanrı'nın iktidarını kurmak istemesine karşı çıkan Protestan söylem, zamanla İslâm âlemine de sirayet etmiş, Tanrı'nın iktidarını istemeyenlerin, bilerek veya bilmeyerek İslâm düşünce ve yönetiminde olmazsa olmaz unsurlar olan eşitlik, adalet ve benzeri ilkeleri yok sayma eğilimine girerek kendi iktidarlarını kurmaya çalışmışlardır. Mevcut durum, dün Hıristiyanlığın/Kilisenin dayattığı Tanrı iktidarı gibi, Tanrı adına din adamlarının iktidarının benzeri modern hukuk yasaları ve adamlarının iktidarından başka bir şey değil. Hatta zaman zaman yargıçlar iktidarına dönüştüğü de olabiliyor.

Hukuk dilinde *Yargısal Aktivizm veya Yasama Erkinin Gaspi*²²⁵ olarak ifade edilen durum, sadece bizim değil, dünyanın zaman zaman yaşadığı bir paradoks olmaktadır.

İslâm esasen böylesi bir iktidar anlayışını dayatmıyordu. Ancak yine de tarihi süreç içinde dîni sekülerleşme İslâm dünyasına bulaşmıştır. Bu karışıklığın temelinde geçmişin pragmatik ilişkilere dayanan ve karşılıklı tavizlerle ayakta duran cemaat–devlet ilişkisi yattığı ifade edilebilir. Ancak bu ilişkinin yerini “*düşünsel olarak içselleştirilen bir devletçilik, milliyetçilik ve tam bağımsızlık*”²²⁶ söylemine bırakması sorgulanmalıdır. Bu sorgulama, “*devletle iyi geçinen ve tehdit oluşturmayan bir yapılanmanın giderek kendisini tamamen devletin yönlendirmesine bırakan ve devletin bekasını dini amaçların önüne koyan teslimiyetçi bir formatı*”²²⁷ engellemelidir.

²²⁴ Tebliğimizin bu bölümünde, M. MALCI, *Müslüman Hukukçuyu Bekleyen Tehlikeler DÖNÜŞTÜRME PROJELERİ* Başlıklı Tebliğimizden yararlandık.
<http://www.muhammedmalci.com/yayinlar/tebligler/239.pdf>

²²⁵ Şerife Gül ARIMAN, *Yargısal Aktivizm ve Yasama Erkinin Gaspi*..

<http://www.muhammedmalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/119.pdf>
(Erişim 11.1.2018)

²²⁶ Yalçın AKDOĞAN, *Din – Devlet İlişkisi ve Cemaatlerin Yapısal Dönüşümü*”.

²²⁷ Yalçın AKDOĞAN, a.g.m.

Aynı şekilde iktisadi yönden de bir sekülerleşme süreci yaşanmaktadır. Dünyevleşmek, iktisadî hayatta dinî metin ve otoritelerin referans kaynağı olmaktan çıkması ve bütün dikkatin “*insanın bu dünyadaki faydasına*” yöneltilmesi, maddî verimliliğin (üretkenliğin) “*her şeyin ölçüsü*” olarak kabul edilmesi şeklinde tezâhür etmektedir.²²⁸ ‘Müslüman tecrübede’ rızık, bereket ve “*er-Rezzâk*” arasında çok yakın bir ilişki ağı mevcuttur. “*Er-Rezzak*”, rızık veren anlamında Allah’ın isimlerindedir. Kapitalistleşme süreci yaşamamış toplumumuzda ekonomik faaliyet “rızık” kavramıyla bütünleşmiş, israf kavramı da gereksiz tüketim anlamına kullanılmıştır.²²⁹ Kapitalist Batı’da ise ‘*risk*’ kavramı egemendir.²³⁰ Modernitenin sekülerleştirici etkisiyle Müslüman bilinçte ‘rızık ve israf’ gibi kavramların anlamlarında bir buharlaşma süreci yaşanıyor. Buna “*dilin seküleşmesi*”, ‘*kavramları kelimenin asıl yüklediği anlamlardan soyutlamak*’ diyebiliriz.²³¹

²²⁸ Ramazan ALTINTAŞ, *Teolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu İnanç ve Davranış Problemleri*,

<http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/221.pdf> (Erişim 11.11.2018)

Ramazan ALTINTAŞ bu makalesini daha sonra kitap haline getirmiş olup DİN VE SEKÜLERLEŞME adıyla (Pınar Yay. İst: 2005) yayınlanmış olup, kitabın pdf. hali yayıncının izni ile bu bağlantıdadır:

<http://www.muhammedbalci.com/kitaplika/40.pdf>

²²⁹ “Eşyaya, nesnelere, hatta insanlara kölelik derecesinde bağımlılık afetlerin en büyüklerinden (...).Tüketim çılgınlığı hiçbir zaman nihai olarak tatmin edilemeyecek psikolojik bir açlığın sonucudur.” Yücel OĞURLU, *Diderot Etkisi ve Tüketim Çılgınlığı*, <https://www.dirilispostasi.com/makale/diderot-etkisi-ve-tuketim-cilginligi-5be621ebc0d1c5115c68baab> (Erişim, 8.3.2019)

²³⁰ Batıdaki “*risk*” kavramı “*rızık*” kavramından mühlhemdir. 17. yüzyılın başında Amsterdam’da Müslüman düşünürlere ait el yazması kitaplarda keşfedilen ‘*rızık*’ kavramının İslâm anlayışındaki, ‘*Allah’ın insanlara ihsanı, fakat insanların da bu ihsanı elde etmek için çaba harcamaları ve sonuçta elde edilen nimet*’ şeklindeki anlamının içi boşaltılıp Protestanlığın kaderci anlayışıyla doldurulmuştur. Şöyle ki, “*elde edilmesi sadece bazı ‘seçilmiş’ insanlara mahsus ekonomik değer, dolayısıyla seçilmişler dışındakilerin elde edememesi ihtimali çok kuvvetli değer*” anlamına gelmek üzere ‘*risk*’ olarak değiştirilmiş ve insanlığın geleceğine ilişkin tamamen karamsar bir anlama büründürülmüştür. (Yusuf KAPLAN’ın 23 Şubat 2004’de Hukukçular Derneğinde verdiği “*MEDYA VE ŞİDDET*” konulu Seminerinden notlar)

²³¹ Ramazan ALTINTAŞ, a.g.m.

Tüm bu tespitleri toplu bir bakışla ifade edersek, sekülerleşmeyi, dini tamamen reddetmek veya dışlamak olarak değil, fakat dini kamusal alandan dışlamak, din duygularının zayıflatılarak sadece vicdanlara hapsedilmesi olarak görmek mümkündür. Bir başka deyişle, araştırmacı Ramazan Altıntaş'ın ifadesiyle, dinin yani Tevhid'in parçalandığı, cennetin yeryüzünde arandığı bir süreçten bahsediyoruz demektir.²³² Hal böyle olunca, seküler insan dini olanı dünyevileştirerek artık daha çok çalışmak, cenneti bu dünyada an be an yaşamak, inanç ilkeleri ne olursa olsun her nimetten yararlanmak, bunun için de bu nimetleri kendisine sağlayacak işi/mesleğini en iyi şekilde yapmak zorundadır. Hatta bu işi/dünyevi işleri/mesleği Allah'ın rızasını kazanmak için bir araç olarak kabul etmek durumundadır.

Burada sanılmasın ki meslek gerçekten de sadece rızık elde etmek için icra edilmektedir. Rızık yanında daha önemli bir düşünce/eylem olgusu burada devreye girmektedir. Parçalanmış bir din anlayışında insan zihni toplumsal yapıyı da parçalamakta, özellikle de kendisine diğer insanlardan farklı misyonlar belirlemektedir. Seküler insanın misyonu, Protestanlığın tarih içinde geçirdiği süreci aynen geçirmektedir. Şöyle ki: Protestanlık ile sekülerleşme arasında çok yakın bir ilişki ağı mevcuttur. Protestanlık ibadete ilişkin aygıtları olabildiğince asgari düzeye çekerek, adeta ibadeti, meslek ahlâkı ile dondurmıştır.²³³

Gerçekten de Weber'in deyimiyle, Protestanlığın varolduğu unsurlardan biri meslek kavramıdır. Protestanlığın meslek kavramına attığı anlam içinde dinsel bir tasarım mevcuttur. Weber, '*Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*' adlı eserinde Protestan anlayışta Tanrı'nın sevdiği bir kul olmak için şunlara dikkat etmek gerektiğini vurgular:

1. *En büyük günah veya insan onuruna yakışmayan en büyük davranış, insanın vaktini boşa harcamasıdır; İnsan aylak aylak dolaşmamalı, durmadan çalışmalı ve üretmelidir.*

²³² Ramazan ALTINTAŞ, a.g.m.

²³³ Ramazan ALTINTAŞ, a.g.m.

2. *İnsan ürettiklerini har vurup harman savurmamalı, basit ve sade bir yaşam geçirmeli, böylece tüketimden arta kalanı tasarruf etmelidir.*
3. *Tasarruflar yatırıma dönüştürülmelidir.*

Weber'in bu ifadelerinden Kapitalizmin müteşebbis tanımı ortaya çıkmaktadır.²³⁴

Protestanlık, geleneksel asketizmi (dine adanmışlığı) dışladıktan sonra meslek sahibi olmak istemeyen işsizlere, meslek sahibi olup da tembellek edenlere, mesleklerinde başarısız olmuşlara ve hatta fakirlerle karşı da düşmanca bir tavır sergilemiştir. Zira Protestan inancında kadercilik vardır. Protestanlıkta takdir-i ilâhi tam bir kadercilik anlamındadır. Bunun içindir ki Protestan inanışta insanların mesleklerinde başarılı olup olmadıklarına göre Tanrı katında yerlerinin belirlenmesi anlayışı hâkimdir. Başarılı ve zengin olanlar Tanrı katında makbuldür ve Tanrı tarafından seçilmiştir. Mesleğinin gereklerini yerine getirmemiş olanlar kovulmuştur. Dolayısıyla zengin olan insan cennete gidecek, fakir olan ise gidemeyecektir. O halde ona acımak, merhamet etmek yersizdir. Bu bir kaderdir ve değiştirilemez. Bu düşünce aynı zamanda Tanrı'ya ulaşmanın yolunu göstermektedir. Elbette ki bu düşünce içinde Kilise görevlilerinin Tanrı'ya ulaşmada veya ulaştırmada bir rolleri olamaz. Bu şekilde toplumun Kiliseden uzaklaşması, geleneksel asketizmin (dine adanmışlığın) yerine, 'meslek'ini icra eden bireyselliği ortaya çıkaracak, bir başka deyişle dünyevi asketizmi (dünyaya adanmışlığı)²³⁵ doğuracaktır.

Artık dünyada cehennem, ahirette cenneti yaşamak gibi dinsel bir inancın yerini her iki dünyada da cenneti yaşamak gibi "kapitalist" bir inanç almıştır:

*Kazanmak, her zaman kazanmak. Ne kadar kâr edersen her iki dünyayı da o kadar kaza nırsın anlayışı.*²³⁶

²³⁴ Sertaç KAPTAN, <http://www.lisefelsefe.com/odevler/weber.htm>

²³⁵ Cihan ÖZPINAR, "Manevi Asketizmden Dünyevi Asketizme" KAPİTALİST TOPLUMA WEBER'İN BAKIŞI", <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/215.pdf>. (Erişim 8.3.2019)

²³⁶ Cihan ÖZPINAR, a.g.m.

Tüm bu anlatılar, İslâm dünyasında Protestan bir anlayış gerçekleşebilir mi sorusuna cevap olsun diye değil, aksine, tarihin, inancımızın ve insanımızın bize yüklediği misyona, bir başka ifadeyle İslâmi yenilenme sorumluluğumuza hangi vizyonla karşılık verebileceğimiz sorusuna cevap olması için bir giriş mahiyetinde düşünülmüştür.

Burada bizi bekleyen ve hep müşahede ettiğimiz tehlikeye de dikkat çekebiliriz: Bir oryantalist iddia şudur:

“Müslüman toplumların yapısı ile Batılı Hıristiyan kültürün dinamik evrimsel özelliği arasında zıtlık vardır. İslâm toplumları fetihçidir, Batı Hıristiyan toplumları ise üreticidir. İslâm toplumlarında müteşebbisler için özgürlük yolları kapalıdır. İtaat etme tutumunu beslediği için kadercilik toplumun genlerine işlemiştir. Böyle bir tutumda üretim gelişmez. Hıristiyanlıkta ise, demokratik bir sanayileşme yolunda gelişen ve olgunlaşan akılcı, ilerlemeci bir toplumun tohumları barınmaktadır.”²³⁷

Oryantalistlerin İslâm’la ilgili iddiasındaki olumsuzluklar Hıristiyanlığın kendine özgü tarihi süreci içinde geçerliliği olan bir zemine oturabilir. Fakat İslâm’ın özünde böyle bir anlayış yoktur. Böylesi bir durağanlık esasen Kilise doğmaları içinde ve vaftiz–afroz kurumlarıyla birlikte vardır ve bundan da Protestanlık sayesinde kısmen kurtulabilmiştir. Kısmen, zira Protestanlık da yukarıda belirttiğimiz gibi kadercidir. Dolayısıyla insanımızın bu sarmaldan kurtulması için Protestan anlayışına sarılması değil, aksine vahyi ilkeleri yeniden gözden geçirmesi, vahiyden arındırılmış/ sekülerleştirilmiş din anlayışının etkisinden çıkarak mistikleşmeden, aynı zamanda da dünyevileşmeden gerçekçi bir misyon üretmesi gerekmektedir. Bu üretim, hayatı dogmalarla yöneten Hıristiyan inancına karşı yönelmiş bir protesto (Protestanlık) tarzında değil, tamamen kuşatıcı, onarıcı, ilkesel bir biçimlenme (formasyonla) ile olacaktır.

İşte konunun tam burasında, protest yaklaşımına teslimiyetçi yaklaşımın aynı yelpazenin birer ucu gibi görüldüğü ama çoğu zaman da iç içe geçtiği bir durumla, günümüzün en çok tartışılan kavram ve olgusuyla karşı karşıya kaldığımızı görüyoruz. Muhafazakârlık...

²³⁷ Ramazan ALTINTAŞ, a.g.m. .

Muhafazakârlık ve Hukukçuluk

Muhafazakârlık modernliğe karşı ilk tepki olarak alındığında; “*sekülerleşmeye, hızlı devrimci değişime, hukuk alanında da resepsiyona, geleceğin ve tarihin dışlanması karşı çıkış*” olarak okunabilir. Bu tarz muhafazakârlık felsefi temelleri olan bir muhafazakârlık türüdür. Batıdaki örnekleriyle bazı muhafazakâr düşünürler, siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri emperyalizme karşı çıkma, dini ve kültürel çoğulculuğu savunma, Amerikan liberal evrenselciliğini eleştirme, Tanrı’ya, tarihe ve geleneğe karşı saldırılara göğüs germe noktasında ortak bir perspektife sahip olma iddiasındadırlar. Önemli örneği de Anthony Sullivan’dır.²³⁸

İkinci ve reddettiğimiz muhafazakârlık tarzı ise, Amerikan tarzı siyaset anlayışının ve toplum kurgusunun, geç dönem kapitalizmin ve küreselleşmecî ekonominin değer sistemi olarak gündeme getirildiği neo-muhafazakârlıktır.²³⁹ Muhafazakârlık²⁴⁰ kapitalizmin teknolojik yönüyle uyuşurken, modernizme karşı eleştirisi sadece kültürel yönde odaklanmıştı. Bu yönde eleştiri de yine kapitalizmin kendi içinden gelmiş ve kapitalizmin, ‘*ekonomik yeniden üretimi uğruna kendi kültürel değerlerini, toplumsal disiplini, yaratıcılığını tehlikeye sokan tüketim kültürüne paçayı kaptırdığını*’ ileri süren (Helmut Dubiel) bu eleştiri Reagan Dönemiyle kendini gösteren Yeni Muhafazakârlığın habercisi sayılmıştır.²⁴¹

²³⁸ Bk: Anthony SULLIVAN, “*Muhafazakârlık, Çoğulculuk ve İslâm*”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 5.

²³⁹ “Türkiye’de siyaset yapmanın koşulu kimlik temelli siyasetlerden uzak durmaktır. Kimlik siyaseti bu perspektife göre gerilim ve çatışma siyasetidir. Bu tartışma bir yana, muhafazakâr demokrasi savunusu da ironik bir biçimde özünde bir kimlik siyasetini barındırıyor. “Kimlik siyaseti değil, kimlikli siyaset” formülasyonunun bulanıklığı da buradan kaynaklanıyor. Siyasi ve ideolojik bir “tercih” olan ve özünde bir tür kimlik siyasetini barındıran muhafazakâr demokrasi anlayışını mutlaklaştırmanın, bir “üst kimlik” olarak yansıtmının, bu kimliğin merkezine temelde Amerikan tarzı bir neo-muhafazakârlığı niteleyen muhafazakârlık sözcüğünü yerleştirmenin ne anlama geldiğini çok iyi kavramak gerekiyor. Fahrettin ALTUN, “*AKP ve Muhafazakâr Demokrasi*”, Anlayış Dergisi, Sayı: 9.

²⁴⁰ Buradan itibaren “muhafazakârlık” dediğimizde “yeni muhafazakârlığı” kasdetmiş olacağız.

²⁴¹ Tanıl BORA, “*Muhafazakârlığın Değişimi ve Türk Muhafazakârlığında Bazı Yol İzleri*”,

Yeni muhafazakârlığın mümeyyiz vasfının, liberalizmle muhafazakârlığı çok sıkı bir şekilde lehimlemesi olduğunu düşünüyorum.²⁴² Bu yeni liberal muhafazakârlığın merkezi savı, modern liberal toplumların, değerlerden arınmış, kültürel kimlikten yoksun toplumlar olamayacakları, olursa yozlaşacakları ve çökecekleridir; liberalizmin temin ettiği özgürlük, ilerleme ve yaratıcılık, ancak toplumun birtakım temel değerleri muhafaza edilirse varlığını sürdürebilecektir. İtiraz, kozmopolitizme yönelik eski muhafazakâr itirazdır, savunulan, Gelenek–Din–Millet–Devlet–Otorite vb. eski muhafazakâr değerlerdir, görünürde. Yeni Muhafazakârlığı yeni kulan, öncelikle, bu ‘eski’ değerlerin büyük ölçüde liberal toplumu güvencelemek üzere savunulmasıdır. Liberal değerler yeni muhafazakârlığın çerperinde gelişen yeni ırkçılığın, neofaşizmin de katkısıyla, evrensel olmayıp Batılı ulusal geleneklere özgü tarihsel miraslar biçiminde kodlanırlar. (Yeni muhafazakârlık, bu veçhesiyle, liberal siyasal geleneğin öncü savlarla bezeli gizli yüzünün görünür hale gelmesidir aslında). Ayrıca, sözkonusu değerler, eski Muhafazakârlığın onlarla sahip olduğu maddi toplumsal bağla kıyas edilemeyecek kadar yüksek derecede atomize yapılarla örümlü inorganik bir çerçevde savunulur. –bununla ilişkili olarak– ‘en’ modern, teknik ve sentetik biçimlerde savunulur ve Yeni Muhafazakârlık gerçi bazen Muhafazakâr Devrimciliği andıran ‘radikal’ ve ‘yenilikçi’ bir söylem kullansa bile, onunla kıyas edilemeyecek kadar açık bir konformizm ve statükoculuk içerir. Muhafazakârlıkla liberalizmin Yeni Muhafazakâr bireşiminin hassas bir noktası devlet meselesidir: Yeni Muhafazakârlık, yeni–liberal deregülasyon politikaları doğrultusunda sosyal işlevlerinden arındırılmasına destek verdiği Devletin, ‘çıplak otorite’ olarak kendinden menkul meşruiyetini tahkim etmeye çaba sarfeder: bu tahkimat, Devletin, sistemdeki büyüyen meşruiyet açığını (hem hakla ilişkiler politikası hem baskı aygıtıyla) kapatmasına yarayacaktır.²⁴³

Türkiye’de son dönemlerde muhafazakâr demokrasi anlayışı yoğun bir şekilde bir kimlik siyaseti²⁴⁴ karşıtlığı olarak gündeme

²⁴² Yeni Muhafazakârlığın Liberalizmle örtüşen yönleri için Bkz: Yalçın AKDOĞAN, “Elhamdülillah Muhafazakârlık”.

²⁴³ Tanıl BORA, a.g.m. Ayrıca Bkz: Tanıl BORA, “TÜRK SAĞININ ÜÇ HALİ – Milliyetçilik – Muhafazakârlık – İslâmcılık”. Birikim Yayınları, İstanbul 2012.

“Kuşkusuz herkesin kendi kimliğini öğrenme, kendi kimliğini sürdürme ve kimlik sahibi olmanın konforunu yaşama hakkı vardır. Zira kimlik, meşru ve toplumsal bir gerçeklik üzerinden tanımlanan bir aidiyet unsurudur. Kimlik, tanımı gereği her ne kadar çatışmacı ve ötekilik yaratan unsurları bünyesinde barındırmış olsa da birleştirici, uzlaştırıcı ve hedef oluşturucu işlevlere de sahip olan bir parametredir. Ancak burada kimliğin istismarını yaratan şey, ulusal ve uluslararası siyasete kurban edilmesidir ki bu durum, ‘kimlik siyaseti’ terimiyle ifade edilir.” Jan BERTİNG, Çev: Hüsamettin İNANÇ, *KİMLİK SİYASETİ*, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, 2018.

Kimlik Siyaseti. Kimlik siyaseti kavramı, sosyal bilimler alanında kullanılmaya başlayan yeni kavramlardan biridir. Küreselleşme dinamiklerinin özellikle kültürel alanda yarattığı etkiler kendini en fazla kimlikler üzerinde

getirilmektedir. Kimlikli siyaset karşıtı olarak kimlik siyasetini bir nevi 'barsak temizliği' yakıştırmaları ile dışlamaya çalışan bu düşünce, geçmişteki gerilimli siyaset anlayışının karşısına bulanık bir şekilde çıkmaktadır. Bu haliyle kendisi olarak kalabilmenin imkânlarını yitirmiş vaziyette bir üst kimlik olarak 'muhafazakâr demokrasi' anlayışının mutlaklaştırılarak dayatılması başta biz hukukçuları ilgilendirmektedir.

Bilindiği gibi hukukçular, hukuk kurallarının hızlı değişiminden, ani manevralardan, farklı kültürlerin hukuk metinlerinin tercümelelerinden ve modernitenin öngördüğü hayat tarzının hukuk kuralları ile dayatılmasından yana değildirlir. Bu yönleriyle hukukçular muhafazakâr olarak nitelendirilirler. Bu yüzdendir ki ülkelerde hukuk metinleri alelacele değiştirilmez. Hatta bir geçiş dönemi uygulamaları gözlemlenir ve 'test edilmiş yaşam biçimleri'ne uygun hukuk metinleri yapılır. Hele de resepsiyon tarzı aktarmalar hukukçular tarafından hiç hoş karşılanmaz. Ancak günümüzde –hukuk üretme bakımından– insanımıza dayatılmaya çalışılan yeni muhafazakârlık türü, her gün bir yeni kanun çıkarma ve bir sonraki gün bu kanuna yama yapma şeklinde tezahür etmektedir. Bunun başlıca nedenlerinden biri hukuk formasyonu anlamında donanımsızlık olduğu kadar, arzulanana, gıpta edilen yaşam tarzına uyum sağlama kolaylığıdır. "Değişime yönelik bir ihtiyatlılık sahibi, devrimci ve köktenci değişimlere kapalı" olan muhafazakârlığın evrimci ve tedrici bir değişimi savunurken²⁴⁵ AB uyum yasalarının çıkarılmasında yangından mal kaçıırıcısına acele etmesini, aynı kolaycılığa bağlamamız yadırganmamalıdır. Siyasette ve kül-

hissettirmiştir. Küreselleşme ile birlikte yaşanan süreçte kimlikler her kategoride toplumsal, kültürel bir veri olmaktan çıkarak siyasi bir manivela haline gelmiştir. Aydınlanma sonrasında modern devletin ortaya çıkışı ile birlikte yapısal sınırların belirlenmesi suretiyle stabilize olmuş ve kısmen kontrol altına alınmış kimlik eksenli çatışmalar yeniden artmaya, dünyanın her bölgesinde görülmeye, kimlik kategorileri benzersiz olarak düşündükleri özgüllükleri daha sık vurgulamak suretiyle grup üyelerini harekete geçirmeye ve farklılıkları bu yolla siyasallaştırmaya başlamışlardır. Hakan BAYRI, *Türkiye'de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik*. (1980 Sonrası Döneme Sosyo-Politik Bir Bakış). 2008. Doktora Tezi. <https://www.atauni.edu.tr/yuklemeler/a811b5d60e1c8f4df13a060186c5b2d8.pdf>

²⁴⁵ Yalçın AKDOĞAN, "ELHAMDÜLİLLAH MUHAFAZAKÂRIZ".

türde kimliksiz ve uzlaşmacı tavrın sahiplerinin, hukukta farklı bir yöntem uygulamalarını beklemek de imkânsızdır.

Din ve devlet işleri ayrımında Ali Fuat Başgil'den mülhem “*di-nin devlete karşı nisbî de olsa bir muhtariyet içinde ahlaki ve manevi haya-tın nizamı olarak hüküm sürmesine izin verilmesi*”²⁴⁶ şeklinde tezahür eden muhafazakâr demokrasi anlayışı,²⁴⁷ onun modernizmden ve sekülerleşmeden ne denli etkilendiğinin kanıtı sayılabilir. Aynı şe-kilde, ‘*paranın dini olmaz*’²⁴⁸ özdeyişi (!) ve yine ‘*dine dayalı siyaset yapılmaması*’²⁴⁹ anlayışı bir bakıma dini tarif eden ve alanını sınırlayan seküler bir yaklaşımdır, hatta seküler anlayışla bir nevi ‘toplum mühendisliği’dir.²⁵⁰

Ayrıca siyasetin bir uzlaşma olduğu görüşü muhafazakâr demokra-sinin önemli bir vurgusudur.²⁵¹ Bu görüş, tavizler vererek elini zayıf-latmayı ve sonunda bir teslimiyeti mi getirecek, yoksa iktidar gücüyle hizaya sokmayı mı getirecektir?²⁵² Bu çerçevede, “*milli muhafazakârlık*

²⁴⁶ Fatih ÖZKUL, *Anayasalarımızda Laiklik İlkesi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398211>

²⁴⁷ Yalçın AKDOĞAN, “*Muhafazakâr Demokrasi*”, s.41.

²⁴⁸ “Erdoğan 2 milyar dolarlık fabrikayı açtı, ‘paranın dini imanı olmaz’ dedi.” <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/erdogan-2-milyar-dolarlik-fabrikayi-acti-paranın-dini-imani-olmaz-dedi-17228328>

²⁴⁹ “Erdoğan: Din üzerinden siyasete karşıyız.” <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-din-uzerinden-siyasete-karsiyiz-194995>

²⁵⁰ Akif EMRE. “*Toplum Mühendisliği Projesi Olarak Muhafazakârlık*”.

²⁵¹ Yeni Muhafazakârlığın izahta en çok güçlük çektiği nokta da tam burasıdır: “Siyasal otoritenin hangi meşruluk temeline oturtulacağı sorunu.” “Muhafaza-kârlık siyasal otoriteyi, hukuki ve siyasi meşruluğun ötesinde bir meşruluk temeline oturtmakta ve siyasal iktidarın varolan toplumu tanıyarak, işlevlerini onun kabulüne uygun olarak yürütmesi gerektiğini belirtmektedir. Siyasal ikti-darın en temel dayanağı milli iradenin kabulüne mazhar olarak meşruluğunu milletin genel kabulünden almasıdır. Siyasal otoritenin meşruiyetini sağlayan unsurlardan birincisi dayandığı irade, ikincisi ise kendisini ifade ettiği kurumsal kimliğin ortaya koyduğu içeriğin yani kanun, kural ve değerlerin genel kabul görmesi, çağın gereklerine uygun olmasıdır. Buradaki toplumsal dayanağın vurgusu, kolektif unsurlara dayanmayı değil, sosyal desteği ifade etmektedir.” Yalçın AKDOĞAN, “*ELHAMDÜLİLLAH MUHAFAZAKÂRIZ*”.

²⁵² Muhafazakârlık sopasının iki ucu da pis görünüyor. M. BALCI

çizgisini asalak seçkinlerin ayrıcalıklarının değil, millet varlığının muhafazası; evrensel muhafazakârlık çizgisini de evrensele hâkim olan ABD odaklı bir sermaye oligarşisinin stratejisi” olarak okuyan Özel’e katılmamak mümkün değil.²⁵³ Muhafazakâr Demokrasinin teorisyenlerinin entelektüel platformda irtifasız ve intihalli (aşırımacı) durumda olmalarına bakarak bir ironi bile yapmak mümkün görünüyor.²⁵⁴

Tipik Muhafazakârlık Örneği: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi’nde Muhafazakârlık ve Muhafazakârlar

Bu Tebliğin ilk yazımından bu yana geçen 17 yıl içinde bizde muhafazakârlık, tam da yukarıdaki anlam ve sürecine uygun olarak ilerlemiştir. Görünen o ki, muhafazakârlık ve muhafazakârlar bizi yanıltmayacak. Muhafazakârlar, siyasal katılım ve uzlaşma arayışlarındaki maharetlerini AB katılım sürecinde de ortaya koymuştur. Tanımlanmış/belirlenmiş bir ideolojiye de sahip olmadıklarından gerek tanımlamalar gerekse uygulamalar bakımından üstesinden gelemeyeceğini anladığı, son 50 yılın insanlığa ihanet projesi olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği’ni²⁵⁵ de içselleştirme yoluna gitmiştir. Üstelik bu içselleştirmeyi, kendince “ben böyle anladım” şark kurnazlığında tercüme yanlışlıklarına²⁵⁶ sığınarak benimsemiş, bir milletin, ailenin ortadan kalkmasına sebep olacak 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gibi düzenleme-

²⁵³ Mustafa ÖZEL, “Hem Milli Hem Evrensel Muhafazakâr Olunabilir mi?”.

²⁵⁴ “Muhafazakâr Demokrasi yaklaşımları, ahlakilikten yoksun olan genel siyaset anlayışımıza yeni yorumlar katmıştır. Düşünce muhtekiri (karaborsacı – vurguncusu) ağabeylerimizin liberal ayyaşlardan aşırarak tömbeki dummanları altında şekillendirdiği bu nidüğü belirsiz tamlamanın, siyaset gündemine sokulması bana kalırsa, kıcı kırık beynamaz radikalizmin soft yansımasından başka bir şey değildir.” Necip Süleyman DOĞULU, “Enstrümental Demokrasi”.

²⁵⁵ Aile Akademisi Derneği, “10 Maddede Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, <http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/tce/892.pdf>

²⁵⁶ İstanbul Sözleşmesi’nde imzacı Türkiye Cumhuriyeti’nin, Sözleşme tercümesinde yaptığı tercüme yanlışları için Bkz: Kadriye BAKIRCI, İstanbul Sözleşmesi. <http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/tce/881.pdf>

lere ve uygulamalara imza atmıştır.²⁵⁷ Elbette ki, bu düzenlemeleri bir ümmet bilinci ile değil, pragmatist ve konformist bir anlayışla, karşısında ümmet bilinci ile hareket edenlerin²⁵⁸ takipçisi olarak gerçekleştirmektedir. Muhafazakârlık ve muhafazakârların kendi gelecekleri dışında ütopyaları olmadığından, sadece eldekini koruma aşkına hareket etmekte. Fakat eldekini korumak için bile yeterli bilgi ve donanıma sahip olamadıklarından, kendilerini de yenilemediklerinden, her tür hukuk(!) söylemi karşısında çaresiz kalıp, önlerine konan metinlere imza yolunu tutmaktalar. Hâlbuki karşısındaki organize topluluklar ne istediklerinin ve ne yaptıklarının farkında olarak, tek bayrak ve ortak söylemde hedeflerine ulaşmaktalar.

İlginçtir, toplumumuz için yeni ve gereksiz Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kavramını “eşitlik”ten “adalet”e evriltmek gibi zihni bir çabayı(!) da kullanarak, toplumsal cinsiyette adaleti²⁵⁹ gerçekleştire-

²⁵⁷ M. BALCI, *İSTANBUL SÖZLEŞMESİNDEN İNSANI VE AİLEYİ KORUMAK*, Pınar Yayınları, İst: 2020

²⁵⁸ “LGBT hareketler cinsel bir tercihin nasıl bir “dava” haline getirildiğinin, bu davanın nasıl uluslararası evrensel bir misyona dönüştürüldüğünün; onca dinsel, dinsel, etnik, mezhebi, coğrafi farklılıkların bir kenara bırakılıp tek bir amaç doğrultusunda nasıl bir araya gelinebildiğinin en ibret verici örneklerinden biridir (Lütfen, internette onur yürüyüşü yapılan ülkeleri araştırınız. Onlarca ülkede, neredeyse birbirinin aynı görüntülere, kıyafetlere ve sloganlara şahit olacaksınız). LGBT hareketler aynen bir ümmet gibidir; gökkuşağı renklerinden oluşan tek bir bayrağın altında toplanabilen, her yıl 28 Haziran’da küresel ölçekte bir araya geldikten sonra bir sonraki yıla kadar teorik, kurumsal, siyasi, ekonomik, hukuki, edebi, sanatsal meselelerini belli bir öncelik sırasında tartışıp yeni stratejik hedefler belirleyen (onur yürüyüşü her yıl belirlenen bir “ana tema” çerçevesinde düzenleniyor), o hedefler doğrultusunda sonuç alıcı kararlar alabilen; dünyanın geri kalanındaki LGBT hareketlere duyarlı, o hareketlerin de sorunlarıyla ve kazanımlarıyla ilgilenen ve zaman zaman bir araya gelip birbirlerini dinleyen bir ümmet.” Mücahit GÜLTEKİN, “*Dindar - Muhafazakâr Gruplar LGBT ya da Feminist Hareketlerden Ne Öğrenebilir?*”

<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/tce/886.pdf>

²⁵⁹ E. Sare Aydın YILMAZ, *Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme: Toplumsal Cinsiyet Adaleti* <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/a-new-momentum-gender-justice-in-the-womens-movement-winter-2015-tr.pdf> (Erişim 8.3.2019)

receklerine de inanmaktalar. Aslında bu bir inanç olmaktan öte, zevahiri kurtarma operasyonu. Gerçekten de toplumsal cinsiyet eşitliği düzenlemesi olan İstanbul Sözleşmesi 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılıp, TBMM'de 14 Mart 2012'de kabul edildi, 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girdi.²⁶⁰ Tam da o tarihlerde, 8 Mart 2013'te, Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde²⁶¹ KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği) kuruldu.²⁶² Zamanlamanın ilginçliği, İstanbul Sözleşmesinin topluma getireceği ifsadı önlemek mi, yoksa Sözleşmenin hakkıyla(!) uygulanabilmesi için ark açmak mı, yoksa hem nalına hem mihına vurarak vaziyeti idare etmek için mi kurulmuştu? Geline nokta son iki işlevin de gerçekleştiğini görüyoruz. Süreç feministler ve eşcinseller lehine işledi. Tek bayrak(Gökkuşluğu) altında toplanan feminist hareket kadın

Ayrıca Bkz:

<http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/tce/872.pdf>

²⁶⁰ İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Tam Metni için Bkz: M. BALCI, *İSTANBUL SÖZLEŞMESİNDEN İNSANI VE AİLEYİ KORUMAK*, s. 163 (EK)

²⁶¹ ABD'nin New York şehrinde çalışma koşullarının iyileştirilmesini isteyen doküma işçileri büyük bir grev başlattılar. Polis grev yapan işçilere çok sert şekilde müdahale etti. Fabrikaya kilitlenen işçiler çıkan yangın sonrasında kurtulmakta zorlandılar. Kapıların kilitli olması ve barikatlar nedeniyle 8 Mart 1857'de çoğunluğu kadın olan 129 işçi hayatını kaybetti. İlk olarak 1910 yılında bugün Sosyalistlerin aldığı bir kararla "Dünya Emekçi Kadınlar Günü" olarak kutlanmaya başlandı. Birleşmiş Milletler 1975 yılından itibaren 8 Mart'ın Dünya kadınlar günü olarak kutlanmasına karar verdi. Bugün ise Dünya Emekçi Kadınlar Günü, 2. ve sonraki Feminist dalga tarafından Feminist kuramcı Nancy Fraser'in ifadesiyle "Kapitalizmin odalığı" hüviyetinde rezil şekilde kutlanıyor. (M. BALCI)

"Nancy Fraser'in ana tezi kapitalizmin feminizmi "baştan çıkarma"sına odaklanıyor. Hain neoliberal kapitalizm tarafından kötü yola sürüklenen feminizm hikâyesine kısaca değinen bu yazının ana fikri şu satırlarda açıklığa kavuşuyor: "Kaderin cilvesine bakın ki, kadınların kurtuluş hareketi, bir serbest piyasa toplumu inşa etmeye yönelik neoliberal girişimlerle tehlikeli bir ilişkiye bulaştı." (Yazının aslına şuradan ulaşılabilir. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/oct/14/feminism-capitalist-handmaiden-neoliberal>) Ali KOÇAK, "Feminizm, kapitalizmin odağı mı oldu? <https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/feminizm-kapitalizmin-odaligi-mi-oldu-h296437.html>

²⁶² M. BALCI, *İstanbul Sözleşmesi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında KADEM'E CEVAPLAR*, Yüzleşme Yayınları, İst: 2020

hakları savunucularını etkiledi, 6284 sayılı Aileyi Koruma ve Kadına Şiddeti Önleme Kanunu ailenin dağıtılması işlevini gördü. Öte yandan eşcinsellerin sadece hakları değil, her tür ahlaksızlıkları da teminat altına alınmış oldu.

Burada pek fazla haksızlık ettiğimizi düşünenler olabilir. Feminist ve eşcinsel hareket, “kadına şiddet karşıtlığı” gibi, insani duygulara hitap eden bir söylemle dünyamıza girdi. Psikolojik olarak kadınların ve kadın hakları savunucularının etkilenmemesi mümkün değildi. Fakat burada yapılması gereken iş, öncelikle, muhafazakârların da içinde bulunduğu “geleneksel kabulleri” sorgulamak ve toplumun anlayacağı dilden insan hakları karşıtı kabul ve uygulamalara özeleştirir ve eğitim getirmek olmalı iken, seküler zihnin devreye girmesiyle, feministlerin arkasına geçerek destek kıtaları oluşturmak şeklinde tezahür etti. Nitekim toplumsal cinsiyet eşitliğine eleştirel bir söylem olarak yapılan görsel sunumumuza²⁶³ karşı, eşcinseller yerine feminist başörtülü yazardan²⁶⁴ ses geldi ve KADEM dâhil hiçbir kadın hakları savunucusu bu konuda bir şey söylemedi.

Türk Tipi Muhafazakârlık

Dikkat edildiğinde görülecektir ki muhafazakârlık ve muhafazakârlar, tarihsel olarak da felsefi olarak da her zaman pragmatist olmuşlar, ‘değişim’ adına çıkarları önceleyen bir siyasi tutumu benimsemişlerdir. Türk tipi muhafazakârlık felsefi bir çabanın sonucu

²⁶³ M. BALCI, *Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir? Ne Getirir? Ne Götürür?* Tebliğ 2020 de *Bir İfsad Projesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* adıyla güncellenmiştir.

<http://www.muhamrebalci.com/hukukdunyasi/tce/870.pdf> (Erişim, 8.3.2019)

²⁶⁴ Berrin SÖNMEZ, *Eşcinsellere şiddeti reva gören dindarlık,*

<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/01/04/escinsellere-siddeti-reva-goren-dindarlik/>

Berrin SÖNMEZ, *‘Homo Deus’ ve toplumsal cinsiyet,*

<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/01/08/homo-deus-ve-toplumsal-cinsiyet/> (Erişim, 8.3.2019)

bile değildir. Bu yüzdendir ki Tek Parti döneminin gerçekleştirmekte zorlandığı çağdaşlaşma uygulamalarının çok partili hayatta muhafazakâr partiler eliyle gerçekleştirilen '*toplumsal değerlerle barışık Batılılaşma projesi*', aksini söyleseler de muhafazakârların eliyle dayatılan rafine bir toplum mühendisliği örneğidir.²⁶⁵ Amiyane tabirle '*daha önce de gördüğümüz oyun*'un yine 'Demos'a²⁶⁶ dâhil olmak isteyenler eliyle yapılıyor olması ilginçtir. Atina'da Demos dışından birinin Demos'a dâhil olmak istemesi ve olması onun özgürlüğe kavuşması anlamına geliyordu. Ancak Türkiye'de özgürlüğünü kaybetmek anlamına geliyor.²⁶⁷ Aslında Demos'a dâhil olmak isteyenlerin de bir özgürlük mücadelesi içinde olduklarını varsaymaktayız. Fakat özgürlüğün, özgürlükten vazgeçmeyle kazanılamayacağı, aksine mücadele gerektiği izahtan varestedir.²⁶⁸

Örnekleme muhafazakârlık anlatımlarımızdan çıkarılabilecek önemli sonuç; bildik toplum mühendisliği işlevinin tam bir pragmatist yöntemle ve üstelik hukuk ve hukukçuların alet edilerek yapılıyor olmasıdır. Bu bağlamda çok önemli bir söylem ve bu söylemle birlikte yapılacak iş bizleri bekliyor demektir. Bu işin adı, iman-amel ilişkisi kapsamında bir alt yapı oluşturulması söylemi ve işlevidir. Yeterli imanî-amelî-ahlakî ve hukuki donanımdan ve hukuk bakış açısından yoksun (hukukçu olsun olmasın) siyasetçiler eliyle ve hukuku kullanarak yapılan yasalar ve uygulamalarla toplumsal dönüşüm projelerine destek kitaları oluşturmanın önüne geçmek gerekmektedir. Kaldı ki, muhafazakârlığın bir gelecek tasavvuru için cazip ve heyecan verici olmadığı kendi teorisyenlerince ifade edilmektedir.²⁶⁹ Bir başka ifadeyle, kendi içinde de bir moral tutarlı-

²⁶⁵ Akif EMRE, "*Toplum Mühendisliği Projesi Olarak Muhafazakârlık*".

²⁶⁶ Demos, eski Yunan'da halk anlamındadır. Demos, yabancı ve köle olmayan yurttaşlardan oluşan halk tabakasıdır. (M. BALCI)

²⁶⁷ Burada, sınıf atlama çabasıyla magazin gazetelerine malzeme olan bazı siyasiler ve sanatçılarla(şair ve sunucu) ilgili olarak, "*Aramıza hoş geldin (.....)*" manşetleri hatırlanmalıdır. (M. BALCI)

²⁶⁸ Mustafa ŞEN, "*Yeni Cemaat*", Bilim ve Düşünce Dergisi, Sayı: 2.

²⁶⁹ "*Türkiye'de muhafazakârlığın taşıdığı anlamlar ve edindiği tarihi kimlik siyasete yönelik bir gelecek tasavvuru için cazip ve heyecan verici bir mahiyet taşımamaktadır, hatta İslâmcılığın muhafazakârlığı aşarak mevcudiyetini ortaya*

lık arzetmeyen düşünce yapısı, bizim üzerinde bir nakış gibi duracağıımız genç kuşaklarımızı hiç heyecanlandıramayacaktır.

Genç kuşaklarımızın ezbere bildiği bir lider olarak Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra canlı olarak gördüğü Recep Tayyip Erdoğan kültürü, Kemalizm'i yere sermeye çalışırken Kemalizmin silahları ile kendini vurduğunun da farkında değil.²⁷⁰ Üstelik hedefi olmayan ok gibi, nereye varacağı belirsiz, zira muhafazakârlığı bilinçli bir tercih olarak da belirlemiş değil. Bir nevi uydum kalabalığı misali. Zira Türk tipi muhafazakârlığın öncülleri olmadığı gibi, öncülleri de yok. 1960 – 1970 li yıllarda Müslüman coğrafyanın Müslüman öncülerine kısmen de olsa değer verip düşünsel ve eylemsel pratik ortaya koymaya çalışan kuşak da yaşlandı ve büyük oranda muhafazakârlaştı. Cumhuriyet tarihi neredeyse Batı'nın içinden çıkardığı öncü aydınlara sahip değil.²⁷¹ Bu gidişle de bir zihniyet devrimi olmadıkça hayal gibi görünüyor.

Alt Yapı Sorunu

İşte burada bir '**alt yapı sorunu**' ile karşı karşıyayız ve bugünden yarına bu sorunu '**mutfağa**' alınması gereken bir konu olarak görmeliyiz. Bu konunun süjesi öncelikle hukuk ve hukukçulardır. Yapılacak iş bugünden yarına topyekûn bir çalışmayı gerektirdiğinden konuyu da yine topyekûn mücadele mantığı ile değerlendirip, muhatabı da henüz '**mesleği**' '**müteşebbisliğe**' '**terfi ettirmeyen**' genç hukukçulardan seçmenin gerekliliğine işaret edeceğiz.

koyduğu düşünülürse, bir geri adım olarak da düşünülebilir." Yalçın AKDOĞAN, "Elhamdülillah Muhafazakârlık".

²⁷⁰ Hasan AKSAKAL, *Tahakküm, Türk Muhafazakârlığında Başından Beri Vardı*. <https://www.sosyalbilimler.org/hasan-aksakal-soylesisi/>

²⁷¹ "Soğuk Savaş'ın etkisinin yavaş yavaş ortadan kalkmasıyla Türkiye'de gevşeyen, esneyen sosyal-siyasal yapıdaki belli boşlukları doğru değerlendirerek oluşan bir "yeni muhafazakârlık" söz konusu." (...)

"Muhafazakârlığın Türkiye'de bir Marx'ı, Lenin'i olmadığı gibi, bir Seyyid Kutup'u, bir Gaspıralı İsmail Bey'i, bir Gandhi'si, bir John Locke'u da hiç olmadı. Batı muhafazakârlığının en bilindik isimleri olan Edmund Burke, Justus Möser ya da Joseph de Maistre'ye de bizim muhafazakârlarımızda neredeyse hiç denk gelmeyiz." Hasan AKSAKAL: a.g. söyleşi.

Son yılların tartışma konusu olan, sivil inisiyatifler şeklinde yürütülen “Hukuk Okulları” konusu bu kapsamda tartışılması gerekiyor. Palyatif, eklektik, gelecek tasavvuru içermeyen, “dolur boşalt” yöntemi ile her toplantıya bir önemli kişiyi davet edip, 600 kişilik gruplara 5-6 toplantıdan sonra “*hukuk okulu diploması*” vererek, genç hukukçuları mizah konusu özgeçmişlere maruz bırakarak hayal kırıklığı oluşturan çalışmalara itibar edilmemeli. Bunun yerine Üniversitenin yetiştir/e/mediği müfredatı, eğitim sisteminin zaafiyetini, sırf para kazanma yönelimi olan özel hukuk hülyalarından çıkaracak, eleştirel kamu kaynaklı dersler ile besleyerek gelecek tasavvuru oluşturmaya çalışılmalıdır. Bu tarz çalışmalarla ancak bir gelecek tasavvurundan ve en az yarım asır sonra bir *Hukuk Okulundan* bahsedilebilir. Bu eleştiriye, muhatapları “*emeğe de saygı yok mu*” itirazı ile karşılдықça hayal kırıklıkları bitmeyecektir. Aksine yukarıda işlediğimiz Türk Tipi Muhafazakârlık kadere dönüşecektir. Emek olarak fade edilen ise yine yukarıda “vizyon” bahsinde ele aldığımız *organizasyon profesyonelliği* içinde değerlendirilip, asıl misyona ve misyonumuzun gerektirdiği, bize yakışan vizyona yönelinmelidir. Misyonumuz sağlıklı, tarihi gerçeklikten gelecek tasavvuruna doğru seyir izlediğinde arzu edilen sonuçlara ulaşma imkânımız olasıdır.

İMAN–AMEL İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SORUMLULUK KAVRAMLARI

Bireysellik – Toplumsallık – Asketizm – Pazifizm – Aktivizm

Bireysellik ve toplumsallıktan söz edeceğimize göre konumuzun temeli insan olmaktadır. İnsana ilişkin izahların, yüklenilecek sorumlulukların belirlenmesinin temelinde de insan fıtratı yer almaktadır. İnsan fıtratını izah ederken, insanın yaratıcısı Allah’ın Kitabı Kur’an-ı Kerim başvuru kaynağımız olacaktır. Allah (C.C.) kitabında, insan fıtratını ve insanın üstünlüğünü ve sorumluluğunun derecesini şu ayetlerle açıklıyor:

“*Andolsun biz Âdemoğlunu yücelttik; onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık, temiz güzel şeylerden rızıklandırdık ve yaratıklarımızdan hepsinden üstün kıldık.*” (17– İsrâ–70)

“Şayet biz bu Kur’an’ı bir dağın üstüne indirmiş olsaydık, andolsun onu Allah korkusundan saygı ile baş eğmiş, parça parça olmuş göürdün, İşte biz, belki düşünürler diye, insanlara böyle örnekler veririz.” (59-Haşr-21)

İnsan fıtratı, insanın diğer yaratıklara karşı üstünlüğü ve insana verilen nimetler karşısındaki sorumluluklarının izahı bu çalışmanın sınırlarını aşar. Her Müslüman’ın bu konuda bilgisi vardır. Ancak biz yine de biraz gerilere giderek hukukçular yönünden bazı tahlillerde bulunabiliriz.

1960’lı ve 70’li yıllarda hukukçularımızın, hukuku gerek teorik gerekse pratik yönden geliştirme ve tabii ki *‘kendi hukukuna malik olma’* anlamında hak arama mücadelesinde çok az bilgi ve deneyimleri vardı. 40-50 yıllık baskı ve sindirme uygulamalarından bunalmış insanlar, bu arada kendi öz kaynaklarından ve inançlarının hayat haline gelmesi için gerekli donanımlardan mahrum bırakılmışlardı. Ulus devlet anlayışının her türlü hukuki ve siyasi düşünce ve gelişimin bizatihi banisi olma tavrı²⁷², dönemin hukukçularına öz kaynaklarından bir hukuk üretme imkânı vermemişti. Bireysel çabalarla akademik kariyer yapan birkaç hukukçunun dışında resepsiyon usulü tercümelemlerin dışına taşabilecek hukukçu yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte iletişim imkânlarının sınırlılığı, uzun baskı yıllarının sonucu oluşan çekingelik; hukukçularımızın çok önemli açılımları gerçekleştirmesine, hukuk alanında tespite değer önemli gelişmeler yaşanmasına, bireysel bazı savunma örneklerinin dışında teorik açılımlar veya pratiğe dönük toplu çalışma veya savunma örneklerinin çıkmasına engel olmuştur. Ayrıca Türkiye’nin bu dönemde 2 ihtilal (1960 ve 1980), 1 postmodern darbe(1997) ve bir darbe girişimiyle(2016) sürekli darbe psikoza yaşaması da önemli bir faktördür. 80’li ve sonrası yıllarda ise tam bir konformizm hastalığına bulaştırılmıştık:

“Özellikle 1980 ihtilali ile birlikte kurulan la’yüs’el saltanat, ‘halkın iyiliği’ için silahları topladı, elleri kırdı ve kanı durdurdu. Kendi himmete muhtaç ilkelere kanunlar yaptı. Tonton bir adam, hepimize ‘orta direk’ olduğumuzu öğretti. Artık yabancı sigaraları ve paraları rahatça edinebilme özgürlüğüne kavuşmuştuk. Dış borç ve kredi itibarımız yükseldiği günlerde piyasalarda yaşanan genel canlanma sebebiyle, hakkı

²⁷² Ankara Valisi Nevzat Tandoğan’ın *“Komünizm gelecekte onu da biz getiririz”* sözü hatırlanmalı. (M. BALCI)

tanımlayan ve kapsamını genişleten birçok kavramı gündemimizden temizledik. Yerine, dış pazarlardan diksiyonu güzel –ama na'mahrem eli değmiş– nice kavram ithal ettik. Kiminin içini temizledik, doldurduk; kimini karıştırdık, bulaştırdık; kimini de uzlaştırıp barıştırdık. Liberal olduk, demokrat²⁷³ olduk, gelenekçi, modernist postmodernist olduk. Artık nihayet, ilim için ilim; para için para, sanat için sanat yapmanın yüksek kültürüne erişmiş bulunuyoruz.²⁷⁴

Şimdi ise, tüm bu tecrübî birikime sahip günümüz kuşağının, her fırsatta aktarmaya çalıştığımız ve özellikle hukuk adına 1980 sonrası yaşanan olumsuzluklardan ders alarak 'hukuk mantığını' olgunlaştırması ve berraklaştırması gerekmektedir.²⁷⁵ Aynı şekilde, bu olumsuzluklara rağmen yoluna devam etmiş bir avuç insanın 1990'lardan itibaren oluşturmaya çalıştığı sivil önceliklerin, sayısal ve keyfiyet itibarıyla artırılması, içinde bulunulan dar ve verimsiz yapıların aşılıp, geniş çevreleri kuşatacak fikri ve pratik sonuçlara ulaşılması gerekmektedir. Bu iş bu toplumda ve bu toplum için yapılacaktır. Bir başka deyişle üretimimizin test kaynağının toplum olmasına göre iki işlev önümüze gelmektedir. **İletişim ve hukuk.** Buradan da bilgi toplumu ve hukuk toplumu kavramlarına geçebileceğiz.

İletişim/Bilgi Toplumu

1980'lerde ortaya atılan 'iletişim toplumu' ve 'bilgi toplumu' kavramları her ne kadar siyasiler tarafından toplumu motive etmek için sıkça kullanılır olsa da teknolojinin ve buna bağlı olarak iletişimin gelişmesi, bu iki kavramın önemini arttırmaktadır.

Bazı kavramların önemi, kavramların çağrıştırdıklarıyla birlikte bu kavramlar ışığında ilgililerinin sorumluluklarında yatmaktadır. Bilgi toplumu kavramı konu edinildiğinde de iki tür ilgiliden bahsetmek mümkündür. Birincisi, bilgi toplumu imkânlarını (teknolojik her türlü aracı) insanlarını fişlemek ve teknolojiyi hürriyetlerin kısıtlanmasında araç olarak kullanmak isteyen devlet aygıtı ve bu aygıttan haksız bir şekilde beslenenler; ikincisi, bilgi toplumunun imkânları olan teknolojiyi, hukukun kitlelere tanıtılması ve benimsetilmesi

²⁷³ 'Muhafazakâr Demokrat'.

²⁷⁴ Hidayet, Şefkatli TUKSAL, 'Bir Zamanlar Adanmıştık Hepimiz'.

²⁷⁵ M. BALCI, "Hukuk Mantığı", BİRİKİMLER –I–

(hukukun yaygınlaştırılması) faaliyetinde kullananlar veya kullanması gerekenler.

Devlet ve devletten en üst düzeyde nem'alananlar, bilgi toplumunun imkânlarını, gerektiğinde manipüle ederek, kışkırtarak; temel hak ve özgürlükleri, yoğun propaganda bombardımanı altında oluşturulan birtakım yapay gerekçelerle engelleyebilmektedirler. Bunun karşısında, toplumun temel hak ve özgürlüklerini, kendi hak ve özgürlükleri ile özdeşleştirenler, devlet veya devletten beslenenler kadar, teknolojiyi ve sair maddi imkânları yeterli bir şekilde kullanamadıklarından görevlerini yapamamanın ezikliği içinde kıvrınmaktadırlar. Başka bir deyişle, 'iletişim toplumu'na ve 'bilgi toplumu'na ulaşabilmek; bilgiyi ve teknolojiyi, bireyin ve toplumun özgürlüklerini geliştirmede, mutlu ve yaradılış esprisine uygun bir yaşam tarzı elde edilmesinde araç kılabilmeyle mümkün olacaktır. Aksi halde, bilgi ve teknoloji ve bunların bileşiminden oluşturulan kavramlar, kendi ellerimizle imal ettiğimiz zincirli ve tutsak bir yaşam için birer araç olacaktır. Bugün yaşanan kısıtlı hukuk mantığımızda ve bu mantığın oluşturduğu/razı olduğu hukuk düzeninde bu araçların gereği gibi kullanılamamasının önemli rolü vardır. Özellikle bilgisayar destekli hukuk programları ve internet kullanımı gibi, hukuk metinlerini ve hukukla ilgili gelişmelerin ve tartışmaların zeminlerini kullanabilen bir kuşak gelmektedir. Bu kuşak 'bilen' kuşaktır. Yapılacak iş, bu yeni 'bilen kuşağa' –teknolojinin imkânlarını en üst düzeyde kullanabilecek genç insanlara– uygun heyecan ve bilgi birikimi ve tarihi gerçekliğin ışığında bir gelecek tasavvuru sunabilmektir. Belki de daha önce –büyük şairin sözleri ile– genç kuşaklara bu nimetleri sunabilecek insanları uyararak başlamak gerekecektir.

Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? (Kur'an-ı Kerim, Zümer-9)

- Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan! Öyleyse 'cehalet' denilen yüz karasından - Kurtulmaya azmetmeli baştanbaşa millet. Kâfi değil mi, yoksa bu son ders-i felaket? - Son ders-i felaket neye mal oldu? Düşünsen: Beynin eriyip yaş gibi	- Bir çağlayanın menba-ı dehşasına doğru - Tırmanmaya benzer, yüzerek, başka değil bu! - Ey katre-i avare, bu cûşun, bu hurûşun Ahengine uymazsan, emin ol, boğulursun! - Yıllarca, asırlarca süren uykudan

<p>damlardı gözünden!</p> <ul style="list-style-type: none"> - 'Son ders-i felaket' ne demektir? Şu demektir: Gelmezse eğer kendine millet, gidecektir! - Zira yeni bir sadmeye artık dayanılmaz; zira bu sefer uyku ölümdür, uyanılmaz! - Coşkun, koca bir sel gibi, daim beşeriyet, Müstakbele koşmakta verip seyrine şiddet. - Dağlar, uçurumlar, ona yol vermek ister. Lakin o ne yüksek ne de alçak demez örter! - Akvam, o büyük nehre katılmış birer ırmak. Elbet katılır... Hangisi ister geri kalmak? - Bizler ki bu müthiş, bu muazzam cereyanla Uğraşmadayız... Bak, ne kadar çılgınız anla! - Uğraş bakalım, yoksa işin, hey şaşkın! Kurşun gibi sür'atli, denizler gibi taşkın 	<p>artık, Silkin de muhîindeki zulmetleri yak, yık!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bir baksana a, gökler uyanık, yer uyanıktır; Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır! - Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet... - Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet, - Bir hale getirdin ki ne din kaldı ne nâmus! Ey sîne-i İslâm'a çöken kap-kara kâbus, - Ey hasm-ı hakikî, seni öldürmeli evvel: Sensin bize düşmanları üstün çıkartan el! - Ey millet uyan! Cehline kurban gidiyorsun! İslâm'ı da 'batsın' diye tutmuş yediyorsun! - Allah'tan utan! bâri bırak dini elinden... - Gir leş gibi topraklara kendin, gireceksen! - Lakin ne demek bizleri Allah ile iskât? Allah'tan utanmak da olur, ilim ile... Heyhat! - Mehmet Akif ERSOY – Hakkın Sesler
--	--

Gelen hukukçu kuşağa, pozitif hukuk kurallarının yanı sıra, modern felsefenin sunamayacağı ilahi hukuk ve tabii hukuk kuramlarını, bu kuramlar kapsamındaki bilgi birikimini sunmak da gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, kanuni mevzuatın arasında teknik anlamda sıkışıp kalmış hukukun, gönüllere, vicdanlara hitap eden yönünü ortaya çıkarmak gerekmektedir. Genel itibariyle mevcut hukuk eğitiminin hukukçulara kazandırmakta yetersiz kaldığı adalet duygusunun sadece kanunlarla değil, din, ahlak, örf ve vicdani kanaatlerle oluşabileceğini ve gelişebileceğini, yine teknik donanım-la sunmak sorumluluğumuz vardır. Sorumluluğumuzun küçük bir parçası olarak da ahirete göçmüş bir meslektaşımızın romanından yansıyan görüşlerini aktaralım:

*“Bir kere ilahi adaletle tabii adalet son derece muhkem ve değişmez vasıfları haizdirler. Zira iki şey arasındaki rabitanın tabiatı aynı olursa, asla değişmezler. Lakin beşerî adalet ise ki buna siyasi adalet dahi diyebiliriz, işlenen bir fülle, bünyesi mütehavvil (değişken) cemiyet arasında bir rabuta olduğundan, bu fül cemiyetin zararlı veya hayırlı olmasının derecesine göre değişir. Bu sebeple de zaman zaman beşerî adalet metinlerini muhtevî önümüzdeki kanunları kapar, ilahi ve tabii adaletin değişmez metinlerini, ta doğuşumuzdan beri içinde titreyerek sakladığımız kalbimizi açarız.” (...)*²⁷⁶

*Kanunlar vicdanlarımızın meylini takip edemiyorsa, bu meylin önüne yer yer dikilip o mübarek akıntının bolluğunu kesip tıkamak ve boğmak istiyorsa, bu takdirde hiç tereddüt etmeden kanunları kapatın, kalbiniizi açın ve vicdanlarımızın tatlı meylini takip edin!”*²⁷⁷

Hukuk Toplumu/Hukuk Devleti

Bilgi toplumu, bilginin en üst seviyede kitlelere ulaştırılabildiği bir toplum yapısını ifade eder. Bilginin ulaştırılabileceği zemin ise, her türlü teknolojik imkânın kullanılabilmesi, bu imkânları kullanmanın en temel hak olduğu bilincine varmış, bunun kurallarını en akılcı bir biçimde belirlemiş toplum olabilecektir. ‘Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz’ prensibinin gereği olarak herkesin kolayca ulaşabileceği hukuk kuralları, fitrata ve evrensel²⁷⁸ değerlere aykırı olmayan ve etkili bir biçimde herkese eşit uygulanabilen bir hukuk düzeni, ancak bu düzenin gerektirdiği tüm koşulları öngörebilen bir toplum içinde gerçekleştirilebilir. Böyle bir toplumda hukuk, ‘**karışık**’, ‘**uyulabilen**’ ve ‘**etkili**’dir. İşte bu topluma ‘**hukuk toplumu**’ adı verilebilir.

Bilhassa son yıllarda, herkesin, iştiyakla ve defalarca üzerine vurgu yaptığı hukuk devleti de yine, yukarıda vasıflandırmaya ça-

²⁷⁶ Muhiddin GÖKLÜ, *KANUNLARINIZI KAPATIN, KALBLERİNİZİ AÇIN*, s. 419.

²⁷⁷ Muhiddin GÖKLÜ, a.g.e. s. 460.

²⁷⁸ Burada “evrensel” ve “küresel” kavramlarına açıklık getirmek gereklidir. “Evrensel değerler: Bir çıkış yeri bilinmeyen, dolayısıyla birilerine aidiyeti bulunmayan, insanlığın ortak değerleridir. Küresel değerler: Birilerinin etiketini taşıyan değerlerdir. Küresellik: Birilerine ait değerlerin yer küresi boyutunda yaygınlaşmasıdır. (...) Küresel değerler, başkası bundan ne derece yararlanırsa yararlınsın sahibinin çıkarını taşır, öncelikle onun düzeninin işlerliğini sağlar. Söz gelimi bir Batı değeri olarak demokrasi” Bkz: Mustafa AYDIN, “Yoğunluğun Azaltılması İslâm”.

lıştığımız bir toplum içinde, yani hukuk toplumu içinde mümkün olabilir. Diğer bir deyişle;

- *Kukuka inanmış kişi veya kurumların çoğunluğunu oluşturmadığı;*
- *Yönetimi seçilmişlere değil de, yönetme erkini gasp eden atanmışlara devreden, veya*
- *Kimi, neden, ne surette, hangi özellikleri dolayısıyla seçmiş olduğunu bilmeden, tek kişinin iki dudağı arasına sıkışmış,*
- *Tüm bu özellikleri dolayısıyla hukuk toplumu evresine ulaşamamış kitleler yığınının, hukuk devletine ulaşabilmesi mümkün olmayacaktır.²⁷⁹*

Hukuk toplumu ve hukuk devleti, birey–toplum–devlet ilişkilerinde belirli kaidelere dayanan bir sosyal yapıyı ifade etmektedir.²⁸⁰ Bu sosyal yapı içinde, yetkilerin kullanımı yönünden ‘**kuvvetler ayrılığı**’, temel hak ve özgürlükler yönünden ‘**ilahî ve tabii hukuk ilkeleri ile evrensel değerler**’, pozitif hukuk yönünden de tarih boyunca oluşturulmuş ve bir kısmı az da olsa mevzuata yansımış ‘**hukukun genel ilkeleri**’ önemli yer tutmaktadır. Ayrıca bu değerler ve ilkeler hukuk sistemlerinin olmazsa olmazları haline gelmiştir. Bütün bu ilkeler, ahlaki değerler üzerinde birleşmiş, her türlü bilgi gibi, hukuk bilgisini ve uygulamasını da insan gerçeğinden hareketle sistemleştirebilen hukuk toplumu tarafından gerçekleştirilebilir. Aksi bir hal ise, bugün içinde bulunduğumuz kargaşa ortamı demektir ki, buna hukuk toplumu denemeyeceği gibi, bu toplumun kurallarını belirleyen aygıtta da hukuk devleti denemeyecektir.

Özgürlük – Hukuksal Kriz İlişkisi

Hukukçuluğumuzu ve hukuk pratiğimizi tek başımıza belirlememiz sadece tekimizi bağlayabilir. Genel ve kurumsal anlamda bir hukuk misyonu belirlenmesi ancak hukukçulardan oluşan bir sivil

²⁷⁹ “Hukuk Devleti konusunda söylenmesi gereken asıl husus, tüm bu anayasal ilke, kurum ve güvencelerin bilinçli hukukçular ve yurttaşların bulunmadığı toplumlarda hiçbir anlam ifade etmeyeceğidir.” Bkz.: İl Han ÖZAY, “Devlet İdarî Rejim ve Yargısal Korunma”, s. 42.

²⁸⁰ Muharrem BALCI, *Hukuk Toplumu – Hukuk Devleti*, <http://www.muhammedbalci.com/yayinlar/tebligler/238.pdf>

öncelik tarafından yapılabilir. Bu sivil öncelik içerisinde misyonumuzu ve yapmamız gerekenleri, örneklik oluşturabilecek bir vizyona kavuşturmamız gerekmektedir. Bunun için de bazı hedefleri şimdiden belirlemeliyiz. İnsanlar ve toplumlar hedefledikleri bir dünya ve yaşam biçimi için uğraş verirler. Bu hedef onların aynı zamanda gelecek tasavvurlarının, dolayısıyla geleceğe ilişkin projelerinin de temelini oluşturur. *‘Ütopyanın en önemli vasfı mevcut hali olumsuzlamak, geçmişe duyulan özlem veya bir gelecek tasavvurudur’* demiştik. Gerçekleşmesini hayal ettiğimiz, arzu ettiğimiz, dolayısıyla uğrunda mücadele ettiğimiz bir dünya tasavvuru. Vazgeçemeyeceğimiz ama değişik seçeneklerle işaretleyebileceğimiz ütopyalarımız bu işlevsellikte bizler için önemli açılımlar sağlayacaktır. Adanmışlık kuramı içinde bunları gerçekleştirme yolunda mesafeler alabiliriz. Ancak, tüm bu farazî ütopya ve misyon yüklemesi yeterli olmamaktadır.

Bugün eksikliğini ziyadesiyle hissettiğimiz hukuk ve onun yansıması olan adaleti ve toplumsal saadeti sadece bir ide veya sadece bir sonuç olarak almak, bizi eksikliğini hissettiklerimize ulaştırmayacaktır. Aynı şekilde hukuku sadece bir pozitif kurallar bütünü ve adaleti de sadece bir duygu yoğunlaşması olarak aldığımızda da bugüne kadar gerçekleşen ne ise bugünden sonra da aynı sonuca ulaşılacaktır.

O halde, içinde bulunduğumuz *–hukukun yaygınlaştırılmasını ve adaletin eşit ve orantılı olarak dağıtılmasını isteyenlerce açmazlarından kurtulmaya çalışılan–* hukuksal krizin aşılmasının ve tabii ki tüm bunları yapabilecek donanımın üzerinde durmak gerekir.

Bu krizi aşabilmek için tecrübî bilgidenden de yararlanarak ilk elde yapılabilecekleri sıralayabiliriz:²⁸¹

- ◆ Bireysel ve toplumsal sorumluluklarımız kapsamında önce kişisel, sonra da birlikteliklerimiz içinde toplumsal *‘misyon belirleme’*lerimizi yapmak;
- ◆ Misyonumuza uygun gelecek öngörülerimizi gerçekleştirebilecek yöntem ve faaliyet tespitlerimizi, *‘vizyonumuzu’* gerçekleştirmek;

²⁸¹ Bkz: M. BALCI, *“Kişilik Yarılmasına Uğramadan Hukuksal Pratik”*, BİRİKİMLER –I–

Hukuku ve hukuk çalışmalarını yeniden kavramsallaştırmak, yorumlamak ve yaygınlaştırmak;

- ❖ Bu kilit sözcükleri teorik zeminlerinden alıp hayatımızın birer parçası, olmazsa olmazları ve öncelikle hukukçularımızın, sonra da tüm insanımızın bilgisine ve hayatına sokmak;
- ❖ Bu hedefe 'kariyer kaprisleri'ni tatmin ederek veya 'hayatı erteleyen' bir tembellikle varmak²⁸² değil, farklı ancak yapıcı bir tartışma sürecinde, eklemlenerek, katarak, bütünleşerek, bütünleştirerek ulaşmaya çalışmak;
- ❖ Hukukun yaygınlaştırılmasını, temel hak ve özgürlüklere ilişkin topyekûn mücadelenin bir parçası olarak görerek, bir 'dönüşüm projesi' örneği olarak algılamak.²⁸³

Bu belirlemelerimizi bir anlamda hukuk adına yapılabilecek çalışmaların teorik temeli olarak da alabiliriz. Pratik anlamda da bu süreç bir sivil toplum mücadelesi olarak algılanabilir ve adlandırılabilir. Ancak burada muhtemel bir yanlış algılamayı düzeltmemiz gerekir: Bu algımız ve adlandırmamız 'liberal-sivil toplumcu'²⁸⁴ arka plan'a dayanan pasifist ve umutsuz tezlerin odağından kaynaklan-

²⁸² Kişilik yarılmasının tipik örneği olarak kabul edilebilir. M. BALCI

²⁸³ Düşüncelerimizi ve yazılarımızı takip eden okuyucular, TAHKİM konusundaki görüş ve yazılarımızda Tahkimi de hukukun yaygınlaştırılmasında bir dönüşüm projesi olarak algılayıp yaymaya başladığımızı "Bir Dönüşüm Projesi Olarak TAHKİM" Konulu Tebliğimizden hatırlayacaklardır. Muharrem BALCI, <http://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/186.pdf>

²⁸⁴ "Sivil toplum kavramının üretken kullanımı kavrama muğlak bir nitelik kazandırmıştır. Liberal, totaliter ve daha sonra Marksist düşüncenin sahip çıktığı ve kendine göre anlamlandırdığı kavramın günümüzde genel kabul gören bir tanım olduğu söylenemez. Bunun yanında tarihsel süreçte kavrama yüklenen anlam da değişmiştir. İlk kullanımından günümüze gelinceye kadar sivil toplum kavramı çok çeşitli değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Dolayısıyla terminolojik bataklığa dönüşen kavram, sivil toplum alanını araştırmayı oldukça güçleştirmiş ve üzerinde anlaşılmasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir." Seyfettin ASLAN, *Sivil Toplum: Kavramsal Değişim ve Dönüşüm*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70208>

mıyor. Aksine, her bir gerçek sivil toplumcunun, sivil öncelik aktivistinin ve tabii ki hukukun yaygınlaştırılmasına inanan ve uğraş veren hukukçunun değerine söz verdiği gibi “özgürlüklerin teminatı olmak” anlamındaki özveriden kaynaklanıyor.

Özgürlük, pasifizm çemberini kırma azmi ve çabasıyla donatılmış, özgür ve onurlu insanların dünyasında, şu an ve gelecek için, her yerde, düşünsel ve eylemsel pratikte, üstün bir adanmışlık bağlamında var olabilmekle mümkün.

Özgürlük, “izzet ve kudreti Allah’ın ve Allah’ın mazlum kullarının yanında arama” keyfiyetidir.²⁸⁵ İsyandan, içi boş fevrandan bağımsız ve bağlantısız; bir duruş, bir konumdur.

Hukuk açısından, geçtiğimiz onlarca yıl, özellikle de genç kuşaklar için son 10 yıl²⁸⁶ toplumuyla düşük yoğunluklu savaş yaşayan sistemin krizli günleri olarak hayatımızda yer aldı. Krizden etkilenemeyenimiz yok gibi. Dünya ölçeğinde krizin en yoğun aşamasını yaşadığımız işgal günlerinde ve ulusal ölçekte Avrupa Birliği Uyum Yasalarının²⁸⁷ yüzeyselliğinde hukuksal kriz boğucu karakterini da-

²⁸⁵ “Varlığını kendi çabalarıyla meşrulaştırmaya çalışan özerk bir birey, kendisinin ebedi kölesidir”. Eric HOFFER, “AKLIN MUHTERİS ÇAĞI”, s. 20.

²⁸⁶ Bu Tebliğ 2004 yılında 1990’lı yılların hukuksuzlukları dikkate alınarak yazılmıştı. Aradan geçen 17 yılı aşkın süreçte hukuk ve yargımız eskisinden daha iyi olmadı. Aksine FETÖ’nün yönlendirdiği yasa üretimi ve yine FETÖ’nün uyduruk usullerle kirlendiği yargı, FETÖ’den sonra da FETÖ’nün hukuka aykırı usullerle ürettiği yargılamalarını devam ettiriyor. FETÖ’yü kendi usulsüzlükleri ile yargılamanın hazzını tadan iktidar yargısı, yaş ile kuruyu bir arada yakmaya devam ediyor. M. BALCI

Bir sonraki paragrafta bahsini ettiğimiz genişleme hali de ne yazık ki iktidar partisi taraftarlarınca devam ettiriliyor. Bir başka ifade ile hukuksal ve yargısal kriz sürekli matine... M. BALCI

²⁸⁷ “1 ve 2. Uyum Yasası paketleri nasıl tartışıldıysa, 3. Uyum Yasası paketi de tartışılacaktır. İki yönüyle tartışılacaktır. Birincisi, içerik olarak yeterli düzenlemeler getirilmemesi, ikincisi, uygulayıcılar elinde kadük hale gelmesi yönüyle. Zira bildiğimiz ve takip ettiğimiz kadarıyla uygulayıcıların, sistemin genel mantalitesini aşması yönünde bir gayreti görülmemiş, ülke çapında temel hak ve hürriyetlerin korunması ve kullanılması yönünde yeni bir düşünce ve heyecan yaşanmamış, yapılan düzenlemelere uygun şekilde uygulayıcıların eğitimine geçilmemiştir. Henüz ilk iki Uyum Paketindeki hükümler dahi özümlememiş, hatta Anayasada yapılan değişiklikler

yatırken, krizden az etkilenenlerin içinde bulunduğu genleşme hali krizin devamına davetiye çıkarır gibi.

Hukuksal krizden çıkmak için konunun teorik ve pratik çerçevesini, güç ilişkilerini, dış faktörleri okumak/anlamak elbette gerekli. Ancak burada bizi bekleyen bir tehlike olarak, konunun sadece teorik hukuk geleneğimizin olmamasına ya da 28 Şubat veya benzeri pratiklere indirgenmesine dikkat çekebiliriz. Konuyu sadece karşıtlarının kötü misal pratiklerine endeksleyen yaklaşımın, taşıdığımız misyona aykırı düşeceğini ve omuzlarımızdaki yükü çamura atmak anlamı taşıyacağını ifade etmek istiyoruz.

Bir bakıma bu metot tercih edildiği için oluşan pasifist salgın, müdahaleci ve etkin yaklaşımlar ortaya koymamıza engel olmuştur. Genellikle kriz dönemlerinin sonrasında teorik atılımlar ve açılımlar yoğunlaşır. Bu yoğunlaşma politik krizle teorik krizin üst üste binmesine ve bunlar arasında bir gerilim yaşanmasına ve krizin katmerleşmesine sebep olur. Krizin yoğunluğunda suspus olmuş teorisyenler ve kaybedecek çok şeyi olanlar, rehabet ortamı başladığında polemikçi tavırlarıyla önce söylemi kirletirler. Kürsüler bir bakıma insanların politik dans çeşitlerini sergiledikleri alana dönüşür.

Öte yandan, gerekli teorik donanımı toparlayamamış acemi pratisyenler de hayata ve çevresine müdahale edecek özveriyi kendilerinde bulamazlar. Hâlbuki hayat onların müdahil olmaları için önlerine birçok fırsat sunmaktadır. Bu fırsata rağmen donanımsız olmaları yüzünden devasa hale gelmeden yükü sırtlama becerisini gösteremezler. Devasa hale geldiğinde de yükün altında ezilirler veya ezilmemek için kenar gezmeyi tercih ederler.

Sözün burasında kastettiğimizi biraz açalım:

- ◆ Geleneğin ve gelenekçiliğin kurşun geçirmez şatolarından, tekkelerinden dünyayı seyretmenin veya
- ◆ Korumasız ve korunmasız sokağa fırlatılmış çıplak bireyler olmanın,

- ◆ Bu iki prototipin de hukuku anlama ve anlatabilme, yaygınlaştırabilme çalışmalarında işe yaramadığını ifade etmek istiyoruz.

Hukukçularımız hukukun katledildiği uzun bir dönemde önemli bir pratiği birlikte yaşadılar. Bu uzun süreci dolu dolu yaşayanlar, hakkın ve halkın yanında olduklarında meşhur marka statüsüne geçilebildiğini gördüler. Ve yine gördüler ki, meşhur marka da yetmiyor, bir ‘yeni oluş’ gerekli.

Yeni ‘Oluş’

Bu ‘yeni oluş’un önce ne olmadığını ve olamayacağını belirleyelim.

- ◆ Öncelikle, postmodern²⁸⁸ saplantıları tatmin eden sloganik bir yeni olma değil,
- ◆ Mevcudu yok sayan ve yerine ne idüğü belirsiz örgütlenmeler şeklinde ve ‘gelgitlere açık’ bir yapılanma değil,
- ◆ Geleneksel çizgimizin tamamen dışlanması ve inkârı şeklinde de değil,
- ◆ Geçmişten bu tarafa yapılan çalışmaların, birikimin ve sonuçlarının inkârı anlamında da değil.

Aksi halde yapıp edilenlerin test edilebileceği bir ‘somut gerçeklik’ten uzaklaşmış, soyut bir belirsizliğe yelken açılmış olunacaktır.

Bunun yanı sıra klasik ‘yenilenme’ kavramı da pratiğimizi yeteri kadar dokuyamayacaktır. Bunun için reformlar önermek de bir anlam taşımaz. Zira muarızlarımızın mücadelesi bizim reformlarımızı beklemiyor. Onlar işlerine bakıyor ve bizim de yapacak çok işimiz var. Tren yoluna devam ediyor. Biz yakalamaya çalışırken ara sıra da trenin makinisti değişiyor ve biz geç farkedebiliyoruz.

²⁸⁸ Bkz: H. Serdar TABANOĞLU, *Postmodernizm ve Hukuk*, “Boyutlar Arası Bir Geçişe Yaklaşım Denemesi”, BİRİKİMLER –I– <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerI/82.pdf>

O halde yaşanan bazı son pratiklerden de yola çıkararak ve birçok zeminde gerçekleştirilen hukuk çalışmalarında ortaya konan moral verici bulgulara dayanarak diyebiliriz ki, bu işi bizden yani hukukun yaygınlaştırılmasını dileyenlerden daha iyi yapabilecek kimse yoktur.

Ülkenin her yanında ve her alanda yapılan diğer sosyal çalışmalarda olduğu gibi; hukukun yaygınlaştırılmasını dileyenler için de aşağıdaki tespitler ve sonuçlar söylenebilecektir:

Artık bu yolda mahcup olarak yola çıkmak ve mahcup olarak devam etmek yok.

Soyunduğumuz işin ne denli zor ve zahmetli olduğunu biliyoruz. Fakat şunu da biliyoruz ki, dünden bugüne bu çalışmalarımızın temelini atanlar ve bugün bunu devam ettirenler, genç olenler, hatta olmeyenler kervanına katılacaklar.

Gidişattan memnun olmadığımız kadar, yaptıklarımızdan memnunuz.

Tarihi çizginin ve misyonun dışına çıkmadık, çıkmayı dışunmüyoruz.

Akıntıya kapılmıyoruz, sımsıkı dallara tutunmaya çalışıyoruz.

Gündelik hayatla aramızdaki kısa mesafeyi kabullenmiyoruz, sindirmiyoruz. Durumu idare etmiyoruz ve taşıdığımız kimlik bize izzet ve özveri sağlıyor. Aksine tavır alanların kof ahlaki doyumlarına da itibar etmiyoruz.

şimdi yeni bir çıkış yolu gerekiyor. On yıllardır hukuk adına sadece mutlu bir azınlığın hukukunu öne ıkaranlara karşın, hukukun ve adaletin her birey ve toplum için gerekli olduğunu savunanlar teorik ve pratik çalışmalarıyla anahtar konumuna gelmiştir. Bu konum kendini bir esaslı marka (meşhur marka) hüviyetine getirdiği için bahşedilmiştir.

HUKUK VE İKTİDAR MÜCADELESİ

İktidar ifsad eder, mutlak iktidar mutlak ifsad eder. (Lord Acton)

Şimdi bu gelişmenin daha esaslı bir zemine, kaymayan, kavi ve kararlı, donanımlı, katılımlı bir platforma oturması gereklidir. Bunun yolu belki çok boyutlu tartışmalardan geçmeyecek. Fakat bugüne kadar yaptığımızdan daha gerçekçi hesaplar ve çalışmalardan geçecek.

Öncelikle HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASI bizim için ne anlam taşıyor, bunu değerlendirelim. Toplumumuz, insanımızın kimlik ve kişilikleriyle, özverili yaşamlarıyla oluşturduğu bir yapı ve sahip olduğu kültürel birikim, hukuk alanında da önemli bir deneyime ulaşmış durumdadır. Diğer taraftan toplumumuz, içinde yaşamının imkânsız hale getirildiği bir cumhuriyetin bireyleri halindedir. Ve uzun bir politik sürecin sonucunda yıllardır gerçekleşmeyen tek başına iktidar sonucuna ulaşıyor. Bunun üzerinde durmak gerekir. Dikkatli değerlendirildiğinde gelinen son siyasi nokta –siyasi istikrarın yanı sıra– olumsuz iki ayrı sonucu da doğurmaya gebedir:

Birisi, Cumhuriyetin bütün imkânlarını nispeten elinden kaçırmış ve tekrar elde etmeye çalışırken her türlü yöntemi deneyebilecek kadar gözü dönmüş bir kesimin saldırganlığı.

Diğeri de yerel veya merkezi yönetimlerde Cumhuriyetin imkânlarını ele geçirmeye çalışan, seküler, muhafazakâr demokrat, henüz kimlik ve kişilik anlamında hangi siyaseti üreteceğini belirleyememiş iktidar aymazlığı. Oysaki Müslüman hukukçu bilinci **“iktidarın ille de karşısında veya yanında olmak gerekmez, uzağında da olunur”**²⁸⁹ anlayışıyla hareket eder.²⁹⁰

²⁸⁹ Diriliş Saati Söyleşi – Muharrem BALCI, <http://www.muhammedbalci.com/ornekkisi/akifemre/150.pdf>

²⁹⁰ “Ey inanan kullarım, kuşkusuz benim yeryüzüm geniştir; artık yalnızca bana kulluk edin”, (Ankebut -56)

KAYITSIZLIK VE DERT EDİNME

Hukukçuları ve hukukun yaygınlaştırılmasını isteyenleri bekleyen bir başka tehlike de kayıtsızlıktır. Kayıtsızlık, sayısal etkinlik veya etkisizliği gerekçe sayıp gücün sadece gövdeden veya kafa sayısından ibaret olduğu korkusuna kapılarak duyarsızlaşmaktır.

İşte bu bir '**gizli inkâr**'dır. Önümüze açılan onurlu uğraşın imkânlarını ve müjdelenen sonuçlarını görmeyip, payımıza düşürülen şeytani oyunun parçasına takılmak. Bu, aptalca oyuncaklarla oyalanmak ve sadece kof ideolojik beslenmelerle iktidarı veya muhalefeti sürdürmek arzusudur. Görece '*güç ilizyonu*'nun vehmettirdiği iktidar oyunu. Veya Marksist literatürde '*burjuvazinin ahırına girmek*' olarak tabir edilen 'hastalıklı muhaliflik oyunu'nun kimine gına getiren, kimine de gevış getiren bezginliği, oyalanması.

Sonuç iki türde karşımıza çıkmaktadır:

Birincisi, arızî muhalefet gösterileri sonunda karşıtının kurumlarını meşrulaştırmak; İkincisi, iktidar imkânlarının dünyaya nizam vereceği kuruntusunu içselleştirmek.

Hukuku '*insanlık için insanlığın ortak değerleri*' ve '*fitrata uygunluk*' olarak kabul edenler, hastalıklı ve belirsiz muhalefet oyunu oynamayı onurlarına yediremezler. Bizim işimiz özgürlüklere yelken açmak olacaktır. Kimilerine baş döndürücü güzellik gibi gelen isyana benzer özgürlük savaşı. Bu sonuç salt iktidar nimetleri ile de gerçekleşmez. Öyle olsaydı muhalefetten iktidara yerleşen güç düzenleri adaletin eşit dağıtıldığı ülkeler olurdu.

Özgürlük, özgürlüklere karşı savaş veren kurulu düzenin kurumlarına sistemli ve donanımlı muhalefettir. Kimliğimizi saklamadan, eğip bükmeden, kimliğimizle, bilgimizle, deneyimimizle ve hukuk misyonumuzla muhalefet. Özgürlüğümüzü gelecekteki '*belirsiz kazançlarımıza (ütopyalarımıza)*' değil, geçmişteki '*tarihi gerçekliğimize*', günün konumuna ve konumumuza endekslenmiş '*gelecek tasavvurlarımıza*' uyarlayacağız.

Makro düzeyde siyasi sistem, mikro düzeyde hukuk kurumları ve yönetimleri bizim üzerimizden politika üreterek kurumlarını ayakta tutmaya çalışıyorlarsa, bu kurumları ayakta tutan şiddeti, haksızlığı, hukuksuzluğu açığa çıkarmak, soluklu tasarımlarımızla özgürlüğü eylemsel boyutuna taşımak da bizim boynumuzun borcu olacaktır.

Hukukçular, hukukun yaygınlaştırılmasını dileyenler, bu belirlemelerin bilmece olmadığını farkında olmalıdırlar. Yine farkında olmalıdırlar ki, muhatap kitle veya muarızlarımız sürü veya aptal değildir. Hepsi de her şeyin farkındadır. Eksik veya yanlış olan bir şey varsa, kimileri için duyarsızlık, kimileri için de ahlaki düşüklüktür. Bir başka tanımlamayla eksik ve yanlış olan, izzeti ve onuru Allah'ın ve zayıfların, kimsesizlerin, çaresizlerin, mazlumların yanında değil güçlünün yanında aramak '*nasipsizliği*' veya '*daha kötü olmamak uğruna saf değiştirme ahmaklığı*'dır.

Aslında hukukun yaygınlaştırılması için uğraş verenler, sadece bu insanlara bir şeyler öğretmek için yola çıkmamalıdır. Onlar kendi onurları için mücadele etmeli ve misyonlarının gereğini yerine getirmeye çalışmalıdırlar. Her şeyi dert etmeliler. İsrail tankları altında ezilen Filistinli çocukları, ABD jetlerinin bombalarıyla can veren Afganlıları, Iraklıları, Suriyelileri, anaları, kardeşleri, işkence altında inleyenleri, F tipi mağdurlarını, AB kapılarına umut bağlayanları/umutları tükenenleri, özgürlükleri için zincirlerini parçalamaya çalışanları ve daha birçok olumsuzlukların yanı sıra nereden başlanması gerektiğini dert etmeliler.²⁹¹ Amaçları küfrederek rahatlamak değil, fakat dövüşmeden insan kalabilmenin mümkün olmadığını da bilmeli ve bunu anlatmaya çalışmalıdırlar.

²⁹¹ "Gücün zirvede olduğu dönemde yanlış işaret edemeyenlerin, hatayı doğrultmak için uyarma, ihtar etme cesareti gösteremeyenlerin zaaf zamanlarında eleştiri hakları olamaz. "Meşru olanın ölçüsü başardır" hükmünü doğrulayan bir tutum, her şeyden önce ahlaki açıdan sorunludur. İkbal günlerinde güç karşısında uyarıcı olma cesareti gösteremeyenler, eleştiriye ihmal edenler, erteleyenler, yanlışın dolaylı da olsa meşrulaşmasına katkıda bulunmuş olurlar." Akif EMRE, <https://islamianaliz.com/haber/7436336/akif-emre-gucun-zirvede-oldugu-donemde-yanlisi-isaret-edemeyenlerin-zaaf-zamanlarinda-elistiri-haklari-olamaz>

KİŞİLİK YARILMASINA²⁹² UĞRAMADAN PİYASADA OLMAK

Sözün burasında düşüncelerimizi nasıl anlatabileceğimiz üzerinde durmak gerekli. Önce Cumhuriyetin yönetimlerine talip olanları kısaca tahlil ederek, piyasada olmanın tanımlamasını yapalım:

- ◆ Gerek iştihası kabarık Cumhuriyetçilerin gerekse örgütlü sol grupların yönetim üzerinde etkinlik kurmaya çalışırken güttükleri amaç, 100 yıla yakın zamandır ellerinde tuttıkları iktidarın ellerinin arasından kaymasını önlemek ve iktidardan alacağı payı yükselterek ötekine hayat hakkı tanımamak,
- ◆ Bazılarının amacı da ırk temeli dışında tabanı oluşmuş ideolojik yapılanmalarla, sadece tarih ve sosyoloji kitaplarının konusu olabilecek bir hayali gerçekleştirmek,
- ◆ İkisinin de önemli avantajları, mevcut sistemin bu yolda kendilerine yeteri kadar imkân sağlamış bulunması,
- ◆ Diğer yandan sisteme hâkim unsurların Cumhuriyeti koruma ve kollama görevine bağımlı olarak bunlara gelecek garantileri ve teminatlar vermesi,
- ◆ Bazı sol yapılanmaların genç kesimler üzerinde sistemin kurumlarını kullanarak oluşturduğu palyatif mesleki donanım yapılanmaları²⁹³,
- ◆ Bütün bunların karşısında mevcut sistemin muhafaza-kârlaştırarak, sağcılaştırarak imkân tanıdığı, korunaklı

²⁹² Esasen tıbbi bir terim olan “Kişilik Yarılması”, 20. yüzyıl başında şizofreni hastalığı veya şizofreni belirtileri anlamında kullanılmışsa da sonraları beynin ön ve yan bölümleri arasında irtibatın kesilmesi anlamında kullanılmaktadır. M. BALCI, Kişilik Yarılmasına Uğramadan Hukuksal Pratik,

<http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerI/55.pdf>

²⁹³ Barolardaki Marksist gençlik yapılanmaları hatırlanmalıdır. M. BALCI

geleneksel yapılanmaların desteklediği siyasi ve sosyal sağcılaşmış birikimler.

Bu saydıklarımız, bizlere ilkeli, misyon ve vizyon donanımlı kurumsal bir bakış açısına sahip olmamız gerektiğini öğretmektedir.

O halde amaçlamamız gereken kurumsal yapılanma – çalışmamızın miğferini oluşturduğu şekliyle–, değişik sivil toplum örgütlenmelerinin mutfağında hukuk üretimine kaynaklık edecek vizyonumuza uygun çalışmalar şeklinde gerçekleşirken²⁹⁴; diğer yandan da yukarıda genel hatları ile ifade etmeye çalıştığımız nihai misyonumuzu hedeflemiş olacaktır. Belki de sürekli biri diğerini tetikleyerek yürüyecektir.

En azından şimdilik sistem karşıtlığı üzerinde yoğunlaştırdığımız toplumsal kimliğimizi korurken, bir başka ifadeyle topyekûn mücadelenin önemini unutmaz ve gereğini yaparken, diğer yandan basamak taşlarını ihmal etmememiz gerekiyor. Basamak taşlarından biri de hukuk çalışmalarımız ve hukuk kurumlarımız için oluşturacağımız alt yapı çalışmalarımızdır.

SONUÇ YERİNE

Önce Alt Yapı

Hukuk çalışmaları, bizim sürekli piyasada olmamızı gerektiriyor. Özelde Baro ve hukukla ilgili sivil toplum kuruluşlarında, insan hakları mücadele zeminlerinde, genelde de hukuk çalışmaları yani tamamını piyasa olarak adlandırdığımız çalışmaların öznesi olmak.

Yaşadığımız tecrübî süreç bize;

◆ Matematiksel kavramların ve rakamların arasında hiçleşme ve aşağılanmayı yaşayamayacağımızı,

²⁹⁴ MAZLUMDER örneğinde olduğu gibi. Mazlumder'in kuruluşundan bu yana gerek teorik gerekse pratik çalışmaların mutfağında ağırlıklı olarak, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Grubu öğrencileri olmuştur. M. BALCI

- ◆ Sadece pratik veya sadece teorik düzlemde değil, hukukun ve hukuksal yapılanmaların her alanında olacağımızı,
- ◆ Bozuk, yabancılaşmış gayri insani hukuki ve siyasal sistemin; hukukçuların, sivil toplum kuruluşları çalışanlarının ve muhatap insanımızın üzerindeki etkilerini ve yaratılan yanılısamları silmeye çalışacağımızı,
- ◆ Literatürde '*kişilik yarılması*' olarak ifade edilen yanılısama ve parçalanmayı ve bu patolojilerin sonucunda oluşan yabancılaşmayı ortadan kaldıracak çalışmalara imza atacağımızı

gösteriyor.

Burada bir soruna daha dikkat çekmek gerekiyor. Kurumlara hâkim olma çalışmalarını sadece propaganda veya tanıtım düzeyinde algılamak ve buna ilişkin donanımlar üzerinde yoğunlaşmak, konuyu maddi boyutuyla ele alıp, yabancılaşmayı göz ardı etmeye, dolayısıyla bir nevi ikiyüzlülüğe imkân vermek sonucuna götürecektir. Tabii ki, sadece düşünsel üretimin bıktırıcı gevezeliğe yol açacağını da unutmamalıyız.

Daha net bir ifadeyle, düşünce –ifade– pratik ve yaşamın (konuya ilişkin zeminlerin, dolayısıyla her tür hukuki zemin ve kurumun) içinde olmalıyız.

Mutluluğumuz, özgürlüklerin teminatı olduğumuza dair sözümüzden geçiyor. Hepimiz;

- ◆ Düşünsel ve eylemsel çabalarımızla,
- ◆ Hukuksal çözümlerimizle,
- ◆ Hukuksal dönüşüme ilişkin sonuca ve nihai amaçlarımıza ilham kaynağı olabiliriz.

Hukuksal dönüşüm; öncelikle, hakların kullanılması bakımından üzerimize düşen görevleri yapmaya çalışmamız, insana ve insanlığa ilişkin hakları soyut algılamadan kurtararak gerçekleştiril-

meleri yönünde toplumsal çaba göstermemiz, evrensel ve vahyi ilkelerde birleşmemiz, bütünleşmemiz, hukukun nesnelere özne olmaya davet eden bir çaba içinde bulunmamız anlamındadır.²⁹⁵ Böylesi bir çabaya ancak alt yapı çalışması denebilir.

²⁹⁵ "Göle dönüşmemek için her birimiz akmak zorundayız. Akan su kir tutmaz. Sınıfımızın, cinsiyetimizin, yaşımızın önemi yok. Akamayan her insan bataklığa dönüşür.", Nuriye Akman Söyleşi, "Erkekler Giderek Feminin Davranıyor", 29.02.2004. Fatma Karabıyık BARBAROSOĞLU, SÖZÜM SÖZ s.264. 3.Baskı, Profil Yay. İst: 2015, Hazırlayan Asım Öz.